

MÓDSZERTANI AJÁNLÁS DÖNTÉSHOZÓK SZÁMÁRA A TELEPÜLÉSMÉRETHEZ IGAZODÓ NAPKÖZBENI KISGYERMEKELLÁTÁS BIZTOSÍTÁSÁRA

[TÁMOP-5.4.1-08/1-2009-0002 sz. kiemelt projekt]

[Budapest, 2011.]

Készítette:

Bimbó Judit
Grosch Mária
dr. Mátay Katalin

I. Az ajánlás céljainak rövid meghatározása, a napközbeni ellátás jelentősége és helyzete

A napközbeni kisgyermekellátás törvény és szakmai szempontok által meghatározott módon megszervezett és kontrolláltan működő gyermekjóléti ellátási forma, amely

- a család mellett és azzal együttműködve, pontosan meghatározott, elvárt minőségben biztosítja a gyermekek napközbeni ellátását: gondozását, nevelését,
- gondoskodik az ellátott gyermek optimális *szomatikus, érzelmi, értelmi és szociális* fejlődése feltételeiről (tárgyi, személyi, szervezési, egészségügyi stb. szempontból egyaránt),
- gondoskodik arról, hogy működése során megfeleljen azoknak az igényeknek, amelyek az adott ellátást életre hívták.

Az ajánlás célja

Az egyes települések méretükben, demográfiai jellemzőikben, az ott élő gyermekes családok körében megjelenő szükségletek milyenségében nagy eltéréseket mutatnak. Különbözik van a települések között abban is, hogy milyen anyagi, emberi erőforrásaik, helyben adott lehetőségeik, tradícióik vannak, milyen intézményi terheket bír el az adott település, milyen jövőkép határozza meg az ott élők törekvéseit.

Mindezek alapvetően meghatározzák a települések szándékát a napközbeni ellátások szervezése, működtetése vonatkozásában. Nem könnyű ezt a sokféle szempontot, a törvény által kínált sokféle napközbeni ellátással összehangolni, és az adott településnek –finansziális és más szempontokat is mérlegelve - a megfelelő, adekvát napközbeni ellátást megtalálni.

Ennek az ajánlásnak a célja

- összegyűjteni és bemutatni a döntéshozóknak a napközbeni ellátással kapcsolatban az érdekeltségek, felelősségek szintjeit,
- azoknak az alapvető információknak a közvetítése, melyek segítik a döntéshozókat az adekvát napközbeni ellátási forma megtalálásában.

A napközbeni ellátási forma megválasztásának legfontosabb prioritásai

A napközbeni ellátások létesítése során a gyakorlat esetenként azt mutatja, hogy a szükséglet megoldására hozott gyors döntést nem előzi meg árnyalt mérlegelés, előfordul, hogy a választott ellátási forma nincs szinkronban a település jellemzőivel, adottságaival, nem felel meg a helyi igényeknek, ha pedig ahhoz igazítják, akkor nem felel meg a törvényi kereteknek, vagy nem számoltak a megoldásból fakadó, később manifesztálódó gondokkal.

Éppen ezért fontos a napközbeni ellátási forma kiválasztásánál az összhang megtalálása a település és a választandó ellátási forma között. Ebben az összhangoló munkában van néhány lényeges szempont, prioritás, aminek figyelembe vétele javasolt

- Biztosítani kell azt az alanyi jogot, hogy minden családnak, minden kisgyermeknek - akiknek erre valami okból szüksége van -, esélye legyen arra, hogy lakókörnyezetében, elérhető közelségben rendelkezésre álljon, optimális feltételeket nyújtó, napközbeni ellátás. A legkisebbek szállítása más településekre kockázatos és nem is minden család tudja azt megoldani.
- Adott településen olyan napközbeni ellátási formát kell létrehozni (a helyi paraméterek figyelembe vétele mellett), amely képes biztosítani az ellátott gyermekek fejlődéséhez szükséges feltételeket, így igénybevétele a prevenciót, illetve aktuálisan a gyermek védelmét is tudja szolgálni. A napközbeni ellátás minősége sok gyermeknél hozzájárulhat ahhoz, hogy olyan körülmények között élje az élet első éveit, hogy ne hátránnyal, inkább jó eséllyel induljon el az életben.
- Adott településen a napközbeni ellátás létesítésekor szükséges az ellátás fenntarthatóságának a vizsgálata és az ehhez szükséges települési mutatók, és lehetséges források átgondolása.

Unió, hazai, település és család szintű igény, szükséglet kielégítésében szerepe van a napközbeni ellátásnak, így a társadalmi/ helyi kérdések megoldási módjai közül sem hagyható ki.

Társadalmi szükségletek és a kisgyermek napközbeni ellátása

Unió és hazai elvárás a kisgyermekellátás jelenlegi befogadó kapacitásának 33 %-ra emelése. „Ez az ún. barcelonai célkitűzés”, mi szerint az EU tagállamokban a három évesnél fiatalabb gyermekek napközbeni ellátásának lehetőségeit

ilyen mértékben lenne szükséges növelni. E tekintetben Magyarország jelentős lemaradásban van. Bölcsődei ellátásban az érintett populáció 8-10%-a részesülhet, és vannak régiók, ahol még ennél is rosszabb a kép. (Pl. az észak-keleti régióban most 4 % körül van). Az OECD tagállamokban a három év alatti gyermekek aránya a napközbeni ellátási rendszerekben 25%, de egyes országokban eléri az 50%-ot is. *(Forrás: Férőhely-szükséglet meghatározás szempontrendszerre a napközbeni gyermekellátás bővítésének szakmai megalapozásához 2009. Korintus Mihályné).*

Uniós és hazai vonatkozásban is fontos cél a foglalkoztatás, kiemelten *a női foglalkoztatás növelése*. A családok stabilitását, a benne élő családtagok, szülők és gyermekek testi-lelki egészségét védi, ha sikerül összehangolni az anyaságot, a gyermekvállalást és a család egzisztenciális biztonságát segítő női munkavállalást.

Nemzetközi kutatások rávilágítanak arra, hogy a női munkavállalást a kulturális normák, a családi szerepekről alkotott vélemények mellett jelentősen befolyásolja a gyermeknevelést segítő jóléti szolgáltatások rendszere. Tapasztalatok mutatják, hogy a családokban az anyák munkavállalási döntéseinél sok esetben meghatározó tényező a gyermek napközbeni elhelyezése.

Az uniós országok többségének kormánya támogatja a napközbeni gyermekellátás fejlesztését, ha több nő dolgozik – a tapasztalatok szerint egy nő munkavállalása másik két állás lehetőséget generál - magasabb lesz állami adóbevétel és a bruttó hazai termék (GDP), miközben csökkennek a szociális juttatásokra fordított kiadások.

A gazdasági válság következtében más országokhoz hasonlóan Magyarországon is nőtt *a gyermekszegénység* és a gyermekszegénységen belül is jelentős nagyságrenddel vannak jelen a kisgyermeket nevelő családok.

A gyermekszegénység szoros összefüggést mutat a női foglalkoztatással és a gyermekek napközbeni ellátásának kérdésével. A szegénységgel foglalkozó elemzések azt mutatják, hogy a kisgyermekes, a több gyermeket nevelő, valamint az egyszülős családok szegénységi kockázata magas Magyarországon. A szegénység elég jól körül írható csoportokat sújt:

- munkanélkülieket (sajnos gyakori, hogy a kisgyermekes édesanyákat nem szívesen alkalmazzák, illetve a gyermekvállalást követően nehezen tudnak visszakerülni a munkaerő piacra),

- az alacsony jövedelműeket (egyértelműen ebbe a kategóriába tartoznak az életet, pályát kezdő, kisgyermeket nevelő családok, ahol a gyermekvállalás miatt a nő jövedelme csökken, illetve kiesik),
- erőteljesen nőtt a gyermekeket nevelő családok – több gyermeket nevelők, nagycsaládosok - elszegényedése, ugyancsak nehéz helyzetbe kerülnek a gyermeküket egyedül nevelők is.
- magas a gyermekszegénység a roma népesség, a fogyatékkal élők és a hátrányos településen élők körében is (közlekedési, elhelyezkedési, szolgáltatásokkal kapcsolatos okok miatt is).

Ezekben a családokban nagy szükség van az anya keresetére is ahhoz, hogy „lábon” maradjon a család, ne csússzon a mélyszegénységbe, és amennyiben dolgozni tud, akkor szükség van a gyermekek elhelyezését biztosító szolgáltatásokra. A kisgyermek első életéveiben a gyermekellátás igénybevétele – az egyénhez igazított gondozás, a tapasztalást, tanulást serkentő környezet, a gyermek szükségleteit értő szakemberek – csökkentheti a hátrányos helyzet esetleges negatív hatását a gyermek fejlődésére, és pozitívan befolyásolja később az iskolai előmenetelt, a felnőtt életben az érvényesülést.

OECD országokban kimutatták / bizonyították, hogy ha az anyának van módja visszajutni a munkaerő piacra, ha nem kell attól tartania, hogy a szegénységi zónába csúsznak, akkor több gyermeket vállalnak és nevelnek fel, nő a születések száma. Ez fontos tapasztalat/ információ a súlyos magyarországi *demográfiai helyzet* megoldásához.

A magyar társadalom demográfiai egyensúlya megbomlott.

- A születések számának csökkenése elhúzódó, kumulálódó jelenséggé vált. 1981 óta minden évben többen haltak meg, mint ahányan születtek. A csökkenő gyermekvállalási hajlandóság már nem biztosítja a magyar társadalom reprodukcióját.
- A csökkenő gyermekszám mellett jellemző az idősök részarányának a növekedése.
- Az előzőekből következően csökken az aktív korosztályok száma.

Vizsgálatok bizonyítják, hogy a mai magyar családok számára fontos a gyermek, több gyermeket szeretnének, mint ahányan a valóságban megszületnek. Annak, hogy mégsem jönnek világra az egyébként kívánt gyermekek, sok oka van, de ezek közül a legfontosabbak, melyek megoldásra várnak:

- a gyermekes családoknál kivédeni, hogy a szegénységi zónába csúszhassanak,
- ehhez szorosan kapcsolódik a női foglalkoztatás többféle módon történő segítése,
- társul mindehhez a napközbeni ellátás biztosítása, a családok számára elérhető/ kívánatos módon.

Az egyes nyugat európai országokban folytatott kutatások szerint az anya, szülés utáni rugalmas munkavállalási lehetősége, ezzel összefüggésben a család igényeihez igazodó napközbeni gyermek-elhelyezési lehetőségek pozitív hatással vannak a későbbi gyermekvállalásra, komolyan ösztönzik a szülési kedvet. Ott, ahol kellő figyelmet fordítottak arra, hogy legyen elérhető és minden szülői igényt kielégítő férőhely a kisgyermek napközbeni gondozására-nevelésére, ott a nők fiatalabb korban, nagyobb számban és több gyermek szülésére vállalkoztak. Ezeknek az összefüggéseknek a mérlegelése Magyarországon is elemi érdek kell, hogy legyen.

Mindannyiunk közös érdeke, hogy sikerüljön olyan megoldásokat találni, ami jó a nőknek, a családoknak, kisgyermekeknek, és amelynek segítségével ezt a sokféle –esetenként egymásnak ellentmondó, széttartó - érdeket össze lehet hangolni. Kellenek olyan megoldások, amelyek segítik azt, hogy a nő munkavállalása, a gyermekvállalás, a család egzisztenciális biztonsága ne egymást kizáró módon jelenjen meg!

A kisgyermeket nevelő családok szükségletei

A gazdaság fejlődése feltételezi azt, hogy egyre többen lesznek, a gyermekük 3 éves kora előtt a munka világába visszatérő, női munkavállalók. A családi feladatok ellátásának és a munkahely elvárásainak összehangolása és a gyermekek szükségleteinek a figyelembe vétele rugalmas, sokféle igényhez igazodni tudó ellátási struktúrát feltételez.

A napközbeni kisgyermekellátásnak a családok szükségletei oldaláról áttekintve figyelembe kell venni:

- a szolgáltatások elérhetőségének földrajzi és pénzügyi vonatkozásait,
- a családban élő gyermek korából, egészségügyi állapotából, szociális helyzetéből adódó szükségleteket,

- a munkavállalási formákat –hagyományos munkarend, részmunka, távmunka, idénymunka, több műszak,
- a gyermekét egyedül nevelő szülő munkaerő-piaci esélyegyenlőségének biztosítását.

Magyarországon ma az igények kielégítése csak részben lehetséges, a férőhelyekhez való hozzájutás, az intézmények és a szolgáltatások finanszírozása, valamint a minőség szempontjából nagy eltérések vannak az ország területén.

Mi jellemzi a kisgyermek igényeihez igazodó, korszerű napközbeni gyermekellátást, amelyhez igazítani kell a fejlesztéseket?

- minden gyermek - akinek szülei a munkahelyi elfoglaltságuk, vagy egyéb okok miatt szüksége van napközbeni felügyeletre - függetlenül a gyermek korától, lakóhelyétől, az állapotától és szociális helyzetétől, részesülhessen az ellátás valamilyen formájában,
- az állam által támogatott ellátást nyújtó intézmény vagy szolgáltatás olyan szakmai program alapján működjön, mely a kisgyermekkorai fejlődés ismeretei alapján, a minőségi nevelési-gondozási gyakorlatot követi. Ezt az engedélyeztetés és az ellenőrzés rendszere garantálja,
- a különböző szolgáltatási formák és működési feltételeik kialakításánál legyen szempont a különböző családi szükségetekhez való alkalmazkodás,
- az intézmények és szolgáltatások finanszírozási lehetőségei a fentieket tegyék lehetővé.

Az állam és a családok felelőssége

Az esélyegyenlőség megteremtése alapvető uniós érték. Magyarországon a kisgyermekek napközbeni ellátása terén több ponton is gond van ezzel a megvalósítandó értékkel.

3 152 helység (265 város és 2863 község) van Magyarországon, ezekben a legkisebbeket ellátó bölcsődék száma 625, így a legkisebbek 8-10 %-át tudják csupán felvállalni. A bölcsődék döntően 48,5% a városokban működnek. A községekben a bölcsődei ellátás alacsony. Pl. a 2000 lakosnál kisebb községekben csak 23 bölcsőde van, összesen 307 kisgyermeknek biztosítanak ellátását. (Forrás: Bölcsőde-óvoda közös intézményként történő működtetése 2009. Szombathelyiné dr. Nyitrai Ágnes, dr. Bakonyi Anna, Kovácsné Bárány Ildikó)

A 2009. évi KSH adatok alapján 413 családi napközi működik az országban. A beíratott gyermekek száma 2 315, ebből 1 825 kisgyermek a 4 éven aluli. A szolgáltatások 38,4% a 10.000 lakos alatti településeken van, a 2000 lakos alatti községekben viszont az arányuk csak 11,9 % és 329 kisgyermek ellátására vállalkoznak.

Az óvodás korúak intézményi ellátottsága magas, az érintett populáció 87%-a részesülhet óvodai ellátásban. *(Forrás: Bölcsőde-óvoda közös intézményként történő működtetése)*

A jogszabályok 2009.évtől lehetőséget adnak arra, hogy azokon a településeken, ahol csökkenő óvodáskorú gyermekek létszáma miatt, megüresedett óvodai férőhelyek vannak, az óvodák bölcsődés korú gyermekeket lássanak el. Létrehozható közös intézményként működő bölcsőde-óvoda, „egységes óvoda-bölcsőde” csoport, és a közoktatási törvény lehetőséget ad bizonyos esetekben arra is, hogy óvodai csoportba vegyenek fel 2,5 évesnél idősebb kisgyermeket.

Ezek a megoldások nem az egész bölcsődés korosztály, hanem elsősorban a 2-3 év közötti gyermekek elhelyezésére nyújtanak lehetőséget, és csak azokon a településeken, ahol ezeknek a formáknak a feltételei megvalósíthatóak.

A többféle szolgáltatási forma ellenére összességében elmondható, hogy a kisgyermeket nevelő családok számára nem biztosított a napközbeni férőhelyek egyenlő esélyű elérhetősége. A bölcsődék és családi napközik földrajzi és település típus szerinti elhelyezkedése egyenlőtlen, elsősorban a városok közelében koncentrálódnak, az igényeknél alacsonyabbak a férőhelyszámok. Az alternatív ellátásokról kevés információ van, valószínűsíthető, hogy elsősorban a nagyvárosokban működnek, szabályozási kereteik kidolgozatlanok.

A gyermek állapota okán a területi ellátatlanságból eredő hátrányok még tovább hatványozódnak, mert a hátrányos helyzetű, a fogyatékkal élő, sajátos nevelési igényű kisgyermekek töredéke jut hozzá a napközbeni ellátást és korai fejlesztést biztosító férőhelyekhez.

Komoly felelősséget jelent az állam számára a társadalmi kirekesztődés enyhítése, melyben érintett a kisgyermekes családok egy jelentős része. Sajnos, különböző okok (szegénység, kulturális hátrányok, sajátos nevelési igényű gyermekek sokirányú problémája) miatt, sok családban nem megfelelő a gyermekek szocializációja, nem jó eséllyel indulnak az életbe az általuk „kibocsátott” gyerekek, a család támasz nélkül nem bír megküzdeni a rászakadt bajjal. Ahhoz, hogy ezek a kisgyermekes jobb eséllyel kezdhessék az életüket, hogy „megtanulhassák” mindazt, ami a társadalomba való sikeres és aktív bekapcsolódásukhoz kell,

szükség lenne valamilyen napközbeni ellátási forma keretében egy korai, pótlólagos szocializációs, vagy speciális segítő lehetőséget nyújtani számukra.

Az ország alapvető érdeke, hogy megfordítsa a hosszú ideje romló demográfiai mutatókat, hogy növekedjen az ország lélekszáma. Ehhez szükséges a női foglalkoztatás sokféle módon történő növelése, a szegénységi csapda ilyen módon való elkerülése növelheti a gyermekvállalást. Mindezekhez azonban gondoskodni kell szakmai szempontból megfelelő napközbeni ellátó rendszerről, ami jó minőségben tudja ellátni a benne lévő gyermekeket.

A gyermekek napközbeni ellátásának kapcsán jól megragadható egy adott település felelőssége is.

A település felelős az ott élők életminőségéért, van feladata az ott élők gondjainak, problémáinak egészséges megoldásában. Felel azért, hogy azoknak az alapvető szolgáltatásoknak a létrehozását, amelyekre az ott élő családoknak szükségük van, a saját lehetőségeik kihasználásával valamilyen formában segítse. Ha a gyermekes szülőknek nem biztosított pl. a napközbeni ellátás, akkor elviszik gyermeküket másik településre, ahol ezt megkapják, és egy idő után elköltözhetnek a családok – a sok utazást kiküszöbölendő - a szolgáltatást nyújtó településre. A település léte múlik azon, hogy meg tudja-e tartani az ott élőket azzal, hogy kezeli a településen felmerülő nehézségeket, feszültségeket, segít megteremteni az alapvető szolgáltatásokat a családoknak, melyekkel munkavégzésüket, életminőségüket javítani tudják, és kivívják elégedettségüket.

A legnagyobb felelősségük a gyermekek ellátásában a családoknak van. Elsősorban az ő felelősségük, hogy milyen embert nevelnek gyermekeikből, hogyan szocializálják őket. Ebben fontos szerepet játszhat a napközbeni ellátás, a benne megvalósítható segítő munka révén. Az ellátásban dolgozó szakemberektől a szülő támogatást, megerősítést kaphat szülői szerepében, szülői nevelő munkájához. A napközbeni ellátás speciális segítséget is nyújthat azoknak a családoknak, akik sokféle nehézséggel élik az életüket, és sokféle hátránnyal terhelik gyermekük jövőjét is.

II. Indikátorok a döntéshozatal segítésére, a törvények szerint jelenleg adott ellátási formák rövid leírása

(Alapvetően a prioritásokra: a gyermekek védelmére, a fenntarthatóságra összpontosítva.)

Javasolt indikátorok, azok a megragadható mérőszámok, mutatók, alapvető információk, melyek a döntéshozókat segítik az adott településen az adekvát, optimális ellátási forma megtalálásában.

Szükséges az adott település bizonyos mutatóinak számbavétele annak érdekében, hogy

- a helyi igényeknek, lehetőségeknek, szükségleteknek megfelelő, azzal harmonizáló optimális ellátási formát válasszanak (milyen céllal működő, milyen nagyságú stb. legyen a szolgáltatás?).
- elővételezhető legyen a kiválasztott ellátási forma fenntarthatósága, fontos feladat tehát az azt szolgáló források számbavétele.

a.) A település demográfiai adatai

- A rendelkezésre álló statisztikák alapján meg kell vizsgálni az adott településen a születések számát. Átlagosan milyen nagyságrendet mutat az egy évben született gyermekek száma, több évre visszamenőleg vizsgálva.
- Fel kell mérni az adott településen a szülőképes nők számát. Potenciálisan jelzi a jövőben várható születési rátát.
- Fel kell mérni az adott településen élő 0-3 éves populációt, akik a napközbeni ellátás potenciális igénylői lehetnek.

b.) A női foglalkoztatás

- Át kell tekinteni az adott településen, hogy milyen lehetőségek kínálnak az ott élő nőknek elhelyezkedésére.
- Vizsgálni kell azt is, hogy a település vonzáskörzetében van-e mód és lehetőség a nőknek munkát vállalni (munkahely, közlekedés).

c.) Hátrányos helyzet és ebből fakadó problémák a településen

- Családi, települési, társadalmi felelősség feltérképezni az adott településen, hogy mely okok gátolják meg a gyermekek esélyegyenlőségét? Miért nem jutnak hozzá a településen bizonyos gyermekek azokhoz az

alapvető testi-pszichés- szociális erőforrásokhoz, amelyek pedig szükségesek lennének ahhoz, hogy később aktív, alkotó módon be tudjanak integrálódni a társadalomba, hogy ott produktív, harmonikus életet élhessenek. Ezeknek a problémáknak az enyhítéséhez, megoldásához a jól megválasztott napközbeni ellátások jó szolgálatot tehetnek.

- Fel kell mérni milyen a szegények aránya a településen élő gyermekes családok körében.
- Meg kell vizsgálni, hogy az adott településen hány olyan gyermekes család él, ahol az adott kulturális hátrány megnehezíti a gyermek sikeres fejlődését, szocializációját.
- Fel kell térképezni, hogy az adott településen vannak-e olyan családok, ahol a család nem tölti be – a gyermekek egészséges növekedését biztosító - legfontosabb funkcióit, ahol elégtelen a szülői szerepek megvalósítása. Ők sajnos rosszul ereszti el az életbe gyermekeiket.
- Ennek a települési „térképnek” az elkészítésében fontos szerepük van az ott élő, dolgozó, e problémákra rálátással bíró szakembereknek (orvos, védőnő, gyermekjóléti, szociális szakember, óvónő, tanárok, érintett önkormányzati dolgozók, civil emberek, civil csoportok, egyházak képviselői, stb.)

d.) A település és mikro-térségének átgondolása, elemzése.

A napközbeni ellátás létrehozásakor mérlegelni kell azt is, hogy milyen jövőképet vélelmeznek a településen, milyen fejlődési kilátások vannak, milyen tendenciák érvényesülnek, vagy várhatók.

e.) Az igények felmérése, szükségletek feltárása az ott élők körében.

Vizsgálni kell, van-e lakossági igény a szolgáltatásra? Ugyanakkor a település felelőssége, hogy bizonyos szükségletekre – amit esetleg családi, egyéni szinten még nem érzékelnek - keltse fel az érdeklődést. Ha kell – a gyermekek védelmében - tegye érdekelté a családokat a szolgáltatás igénybe vételére. (Pl. gyermekszegénység, rosszul szocializáló családok esetében.)

f.) Cselekvési terv és gazdasági terv

Szükséges a felmérés utáni döntéskor kiválasztott ellátási forma létrehozásának és működtetésének a kidolgozása. Milyen célcsoport számára,

hol, mikor, milyen módon és milyen szakemberekkel kívánják az adott ellátást / szolgáltatást működtetni.

A gazdasági terv kidolgozása, a források gondos vizsgálata nem kerülhető meg. A létrehozandó napközbeni ellátás fenntarthatóságának biztosítására érdemes több verziót tartalmazó forgatókönyvet készíteni. Ebben pontosan számba venni a helyi, az állami, egyházi, civil, pályázati stb. lehetőségeket, a biztos és a potenciális forrásokat, valamint a kiválasztott ellátási forma finansziális igényeit.

Bölcsőde

A kisgyermek napközbeni ellátásának több, mint 160 éves múltra visszatekintő, bevált formája. A bölcsőde a családban nevelkedő – 20 hetestől – 3 éves korú – gyermekek napközbeni ellátását, szakszerű gondozását és nevelését végző intézmény. Működése engedélyhez kötött.

Ha a gyermek a 3. évét betöltötte, a bölcsődei gondozási-nevelési év végéig maradhat az intézményben, és amennyiben még nem érett az óvodai nevelésre, a 4. életévének betöltését követő augusztus 31-ig tovább gondozható. (1997. XXXI. tv. 42.§ (1))

Bölcsődébe felvehető minden olyan kisgyermek, akinek szülei nem tudják biztosítani a napközbeni ellátását, mert dolgoznak. A fenti törvény kimondja olyan kisgyermek felvételi lehetőségét is, akinek szociális- vagy egyéb ok miatt egészséges fejlődése érdekében szükséges a bölcsődei nevelés, gondozás.

A bölcsőde végezheti a sérült gyermekek korai habilitációs és rehabilitációs célú gondozását is a gyermek 6 éves koráig. Ilyen sajátos nevelési igényű, SNI gyermekek azok a 20 hetes – 6 éves korú gyermekek, akik veleszületett vagy szerzett károsodás következtében valamilyen fogyatékkal élnek, vagy fejlődésükben oly mértékben visszamaradtak, hogy emiatt speciális bánásmódot, több figyelmet igényelnek, és nem veszélyeztetik sem maguk, sem társaik épségét. Megfelelő személyi és tárgyi feltételek esetén bölcsődei felvételt nyerhetnek.

A bölcsőde a gyermekek ellátása mellett komoly segítő munkát is végez, a vele kapcsolatban lévő szülők / családok számára. A segítő munka célja, hogy a szülői kompetenciákat erősítse, segítse a családokat abban, hogy a kisgyermek ellátásával kapcsolatos feladataikat sikeresen tudják megoldani.

A törvény módot ad arra is, hogy a bölcsőde, különböző alternatív szolgáltatásokat is nyújtson, segítve a térségben tapasztalt problémák megoldását, a helyi szükségletek, igényeknek a kielégítését.

A bölcsődei nevelés-gondozásban a szolgáltatás minőségét az határozza meg, hogy mennyire segíti a gyermek fejlődését. Mutatói: a csoportlétszám, a kisgyermeknevelő-gyermek arány, az egészséges, a tanulást segítő, inger-gazdag környezet, a korszerű ismeretekkel rendelkező, jól képzett szakemberek, akik nevelési-gondozási programjaikban a családi nevelés elsődlegességét elismerve, a családdal együttműködve biztosítják a kisgyermek testi, lelki jóllétét, segítik a személyiségfejlődését.

Tudatosan úgy alakítják ki a tárgyi feltételeket, úgy szervezik meg a közös napi tennivalókat, hogy az megfeleljen a gyermeknek, hogy kellő módon támogassa a gyermekben zajló fejlődést. Általában jellemző a bölcsődei ellátásra, hogy annak középpontjában a gyermek áll. Az ő testi-lelki szükségletei, az ő egyéni fejlődési ritmusa, az ő gyarapodásának megfigyelése határozza meg a nevelő-gondozó munkát. Olyan szakemberek dolgoznak a bölcsődében, akik a gyermekben zajló fejlődési történéseket ismerik, ezt tanulták. Tudják, hogyan kell optimálisan és hatékonyan segíteni/ támogatni a legkisebbek növekedését, fejlődését. A bölcsődék szervezeti felépítése olyan, hogy kis egységekre tagolódnak - csoportra, alcsoportra - így a bölcsődében sincs több gyermek egy-egy kisgyermeknevelő „kezében”, mint a családi napköziben vagy otthon egy nagycsaládban.

Az eltelt huszonöt év gyakorlati tapasztalatai azt mutatják, hogy a bölcsőde, ha a feltételei biztosítottak, az egyik legjobb intézményi elhelyezési lehetőség a sajátos nevelési igényű gyermek számára is.

Az enyhe és közép-súlyos értelmi és egyéb fogyatékossgal élő, sajátos nevelési igényű kisgyermek jó integrálható a bölcsődei közösségbe, az egyéni fejlesztő program és az erre alapuló gyakorlás, az egészséges minta. modell hatása jó eredményeket ad. A napirendbe iktatott gondozás-fejlesztés, a gyermek egész napját átszövő helyzetek biztosította tanulás/tapasztalás segíti a gyermeket, hogy elérje az állapotának megfelelő szociális szintet az önállóság-önkiszolgálás, a társkapcsolatok, a kommunikáció terén, csökkentve a kiszolgáltatottságot. Komoly előny, hogy segíti a családot a gyermek nevelésében, mentesíti őket az állandó 24 órás szolgálat alól. A szakmai munka segítésére módszertani ajánlások születtek, az ismeretek beépültek a kisgyermeknevelők képzésébe, jogszabályba foglalták a gondozás-fejlesztés feladatvállalásához szükséges személyi és tárgyi

feltételeket. A korai fejlesztésbe került gyermek részére egyéni fejlesztési programot írnak elő, ehhez hozzárendelt a sérülésre szakosodott gyógypedagógus, megfelelő fejlesztő eszközök és feladatra felkészített kisgyermeknevelő. A korai fejlesztést a napi gyakorlat szintjén bölcsődei kisgyermeknevelő is végezheti a gyógypedagógus kontrollja alatt. A szakmai tapasztalatok jók, a szakmai, személyi és tárgyi feltételek biztosításával a fejlesztés eredményei elismertek.

A bölcsődei nevelő-gondozómunka minőségének folyamatos fenntartásában és javításában jelentős szerepe van a módszertani bölcsődék hálózatának. A több évtizedes gyakorlat során a módszertani segítségnyújtás változatos lehetőségei alakultak ki. 2003-tól regionális szinten történik a feladatellátás, ez lehetőséget ad a szemlélet egységesítésére, a szakmai szabályzók azonos értelmezésére. A módszertani munka hatékonyságát növeli, hogy a gyámhivatalok által végzett szakmai ellenőrzésekben kötelezően részt vesznek a módszertani bölcsődék szakemberei, szaktanácsadói, szakértői.

Az ellátási forma elérhetősége A bölcsődék országos eloszlása azt mutatja, hogy Budapesten és a megyei jogú városokban van a bölcsődék 48,5 %-a. A gyermekvédelmi törvény szabályozása alapján a 10.000 lakos feletti településeknek kötelező a bölcsőde létesítése, ennek megfelelően a 625 intézmény 72,6%-a a fővárosban, a megyei jogú városokban és a 10.000 lakos feletti városokban van, és csak az intézményszám közel ¼-e, 27,4% jut a kisebb településekre. A helyzetet demonstrálja az, hogy a 2000 lakosnál kisebb népességű községekben a 23 bölcsőde összesen 307 kisgyermeknek biztosítja a napközbeni ellátását. (2009.évi OSAP adatok)

A gyakorlat azt mutatja, hogy a kistelepüléseken nem biztos, hogy van annyi 3 év alatti gyermek, illetve olyan nagyságú igény, hogy önálló bölcsődét lehet működtetni. Ezeken a településeken általában fenntarthatóbbak és költséghatékonyabbak a kisebb gyermeklétszámot befogadó más ellátási formák, mint például a bölcsőde-óvoda közös intézményként történő működtetés, vagy az egységes óvoda-bölcsőde, a családi napközi.

Financiális kérdések A bölcsődei szakemberek nemzetközi tapasztalatok alapján kialakított véleménye szerint, a magyar bölcsődékben a szakmai elvek, a nevelés-gondozás gyakorlata (étkeztetés, beszoktatás, higiénés feltételek, a gyerekek nevelése, fejlődésük támogatása) magas színvonalú, preventív szerepe van. En-

nek megtartása, illetve emelése, a 3 év alatti kisgyermek ellátásának magas költségigénye miatt, komoly pénzügyi erőt igényel.

A bölcsődék finanszírozásában részt vállal a kormány, a feladatellátás felelősségét jelenleg viselő önkormányzat – vagy fenntartóként, vagy civil szervezettel, vállalkozással (profit orientált fenntartóról nincsen tudomásunk) kötött feladatátvállalási szerződés alapján - és a szülők is, más-más mértékben.

Egy bölcsődei férőhely fenntartásának összege országrésztől, a településmérettől függően nagyon különböző, így az önkormányzatok hozzájárulása a központi normatívához is településtől függően nagyon eltérő. A gyakorlati tapasztalatok szerint a bölcsődék költségvetésének 40-50%-át fedezi a központi költségvetés-célzott hozzájárulása, 6-10%-a a szülő étkezésért fizetett térítési díja, a hiányzó összeget az önkormányzatok biztosítják. A Pénzügyminisztérium és a Magyar Államkincstár 2009. évi adatai alapján a bölcsődében az egy gyermekre jutó éves átlag költség mintegy 1 100-1 500 ezer forint között mozog.

Az ellátási forma kiválasztására tett javaslat

Ez az ellátási forma optimálisan szolgálja a kisgyermek minden irányú érdekeit. A bölcsődében, amennyiben az alapellátáson túl biztosíthatók a feltételek, más – a családokat segítő – feladatok, szolgáltatások is megszervezhetők. Pl. a szülői szerepeket, a sajátos nevelési igényű gyermekeket támogató szolgáltatások – időszakos gyermekfelügyelet, szülő, gyermek klub, játszóház, játékkölcsönzés.

Azokon a településeken, ahol a születések száma éves átlagban biztosítja, hogy a bölcsődés korú populáció, a 0-3 és 4 éves gyermekek száma rendszeresen eléri a minimum a 10 főt, vagy azt meghaladja, ott megfontolásra javasolt a bölcsőde kialakítása.

Új ellátás létrehozása és működtetése igen költségigényes, ezért megfontolásra érdemes a jogszabályok olyan alakítása, hogy fizethetnének a szülők a szolgáltatásért térítési díjat. Nyilván jövedelmüknek megfelelő arányban, és így lennének olyan családok, akik szociális okból mentesülnének a díj fizetése alól. A jelenlegi családi adórendszer, illetve a magas jövedelműek napközbeni ellátásra vonatkozó igényeinek jogossága is indokolja ennek a lehetőségnek a megvizsgálását. A területre jutó állami forrás mellett érdemes volna a munkáltatók számára is lehetőséget teremteni dolgozóik ilyen kötelezettségének teljesítéséhez való hozzájárulásra, adómentes béren kívüli támogatás útján. *Fontos azonban, hogy a magasabb térítési díjat fizetők körének meghatározása semmiképpen ne az in-*

tézmények feladata legyen, s a magasabb térítési díj fizetése semmiféle előnnyel nem járhat a felvételnél.

A bölcsőde a 3 év alatti kisgyermek számára szervezett napközbeni ellátás klasszikus formája. Mellette ma már többféle forma létezik, ezek a bölcsődei ellátással azonos célt szolgálnak, feladataik a bölcsődéhez hasonlóan a szülő távollétében gondoskodni a gyermekek napközbeni ellátásáról.

Közös intézményként működő bölcsőde-óvoda

Kisebb településeken, ahol a helyi önkormányzatok nem tudnak egy új bölcsődét létrehozni a működtetés magas költségei miatt, de van igény az ellátásra, és az óvodában van szabad kapacitás (megüresedett csoportszoba, vagy olyan helyiség, ami funkcióját veszítette) lehetőség van *egy bölcsődei csoport* létrehozására.

Bölcsőde-óvoda közös intézmény lényege: az intézményen belül *van olyan egység, amelyik a 0-3 éves korosztályt, és van olyan egység, amelyik a 3-6 éves korosztályt látja el.* A 0-3 éves korúak ellátását a bölcsődei szabályzók, a 3-6 (7) éveseket pedig az óvodai szabályzók határozzák meg, a két ellátási forma szakmailag önállóan működik. A bölcsődei rész saját működési engedéllyel, saját szakmai programmal rendelkezik. A bölcsődei és az óvodai ellátás két különböző ágazat irányítása alá tartozik, ez szakmai, munkajogi szempontból szabályozott. Jelenleg 119 közös intézményként működő bölcsőde-óvoda van, mintegy 1 800 bölcsődei férőhellyel.

Az ellátási forma szakmai minősége

Az óvodában működő bölcsődei csoport megoldást jelenthet a 0-3 éves korosztály napközbeni ellátásának biztosítására azokon a településeken, ahol kevés az esély az önálló bölcsőde létesítésére. Ez az ellátási forma nagy segítség lehet a családok számára, könnyebbéség abban az értelemben is, hogy a szülő esetleg több gyermekét is ugyanabba az intézménybe írathatja (ez a mindennapi élet-szervezés szempontjából előnyös).

Amennyiben tiszteletben tartják, hogy bölcsődések csoportja az óvodához viszonyítva más normákkal, más módon működik, akkor az ilyen óvodába integrált megoldás nagyon jó napközbeni ellátási forma lehet, jó feltételeket biztosít.

hat a kicsinyek számára. (A Regionális Módszertani Bölcsődék 2010.évi Szakmai Beszámoló)

Az ellátási forma elérhetősége

Ma Magyarországon az óvodai ellátás, az óvodai hálózat szinte az ország egész területét átszövi. Elvileg, a kisgyermek napközbeni ellátása az óvodával közös működtetésű intézményben minden településen megszervezhető, ahol a közös működés feltételei megteremthetők.

Financiális kérdések

A közös intézményként működő bölcsőde-óvoda bölcsődei csoportjába járó gyermekek után jelenleg ugyanaz az állami normatíva jár, mint a bölcsődébe járó gyermekek után, működtetése hasonló költségű, mint egy azonos férőhelyszámú bölcsőde működtetése.

Az egyébként már meglévő gyermek intézmény csoportszobája, fürdőszobája és a kert egy része valamivel olcsóbban átalakítható a cél szerinti használatra, mintha egy új intézményt kellene létesíteni.

Az ellátási forma kiválasztására tett javaslat

Ahol, nem éri meg önálló bölcsődét létrehozni, ahol van óvoda, és annak kihasználtsága lehetővé teszi, hogy egy csoportja 12-14 férőhelyes bölcsődévé alakítható, akkor ez az ellátási forma jó, ajánlható. Akkor javasolt, ha a bölcsődés korú gyermekek száma, illetve az ilyen szolgáltatást igénybe vevők száma, éves szinten eléri minimum a 10 főt. Tehát ugyanaz a gyermekszám kell ehhez az ellátási formához is, mint ami egy bölcsődei csoport létrehozásához is szükséges. A gyakorlat azt mutatja, hogy ennek az ellátási formának a választásánál a finansziális szempontok játszanak szerepet (kistélepülés, nem tud fenntartani önálló bölcsődét, csökken az óvodáskorúak száma, stb.)

Az egy intézményben adott bölcsőde-óvoda, egymás kölcsönös és jobb megismerésével, a két ellátás szakmai, munkahelyi összehangolásával jó napközbeni ellátási formává tehető az iskoláskor alatti korosztály számára.

Javaslat: a közös intézményként működő bölcsőde-óvoda formánál is javasoljuk érvényesíteni a közoktatás más területein előírt szabályt, hogy többféle intézményt egy rendszerben irányító vezető végezze el, szerezzék meg a mindkét szakterülethez szükséges képesítést. Az óvoda vezetője így szakmailag elvárható

módon tudná képviselni, irányítani a befogadott bölcsődei ellátást is, mert ismeri a szakterületet, rendelkezik az ahhoz szükséges képesítéssel.

Egységes óvoda-bölcsőde

A közoktatási törvény 2008. júniusi módosítása után nyílt lehetőség erre a napközbeni ellátási formára, mely 2009 szeptemberétől működik.

Egységes, az óvodai és a bölcsődei nevelés feladatait ellátó intézmény hozható létre a legalább második életévüket betöltött, továbbá az óvodai nevelésben el látható gyermekek közös neveléséhez. Egységes óvoda-bölcsőde akkor hozható létre, ha a települési önkormányzat nem köteles bölcsődét működtetni, és a gyermekek száma nem teszi lehetővé, hogy külön óvodai csoportot, illetve külön bölcsődei csoportot hozzanak létre. Az ilyen ellátási forma feltétele, hogy minden, a településen lakóhellyel, ennek hiányában tartózkodási hellyel rendelkező gyermek óvodai felvételét biztosítani tudják.

Ez a megoldás tehát, nem az egész bölcsődés korosztály, hanem csak a 2-3 év közötti gyermekek elhelyezésére nyújt lehetőséget.

Ennek a formának hátránya, hogy kizárja a legkisebbeket az ellátásból, az ő esetükben az anya munkavállalásának nincs meg egy fontos feltétele, a gyermek napközbeni elhelyezésének megoldása.

Az intézmény alapvetően óvoda, de mivel bölcsődés korú gyermekeket is ellát, ezért az egységes óvoda-bölcsőde kialakításánál bizonyos kereteket határoztak meg:

- Egy település egy óvodájának, egy csoportjában helyezhetők csak el a bölcsődés korú gyermekek.
- Öt, két évet betöltött bölcsődés gyermek mellett a csoportban, 15 óvodás korú gyermek lehet. A legkisebbek két főnek számítanak létszám és finanszírozás tekintetében is. (Így jön ki a 25 fős óvodai csoport létszám.)
- A legkisebbeket egy szakképzett kisgyermeknevelő látja el.
- Az óvodás korú gyermekeket a csoportban két óvónő látja el. Nekik egy 60 órás – a kisgyermekellátással kapcsolatos – tanfolyamot kell elvégezniük.
- Segíti a munkát még egy óvodai dajka is.
- Ki kell alakítani a csoportszobában, fürdőszobában és az udvaron is a legkisebbek ellátásához szükséges megfelelő fizikai környezetet.

- Az óvodai nevelési programba be kell illeszteni a legkisebbek ellátásával kapcsolatos szakmai programot is.

A legkisebbek ellátásának indításához nincs szükség külön működési engedélyre, de szükséges a fenntartó döntése az óvoda átszervezéséről (mivel ellátást biztosítanak a bölcsődés korú gyerekeknek is). Szükséges továbbá a területileg illetékes Módszertani Bölcsőde szakvéleménye arról, hogy az óvodában a legkisebbek ellátásának fizikai feltételei megfelelőek, illetve, hogy a legkisebbek ellátása megfelelő módon integrálódik az óvoda szakmai / munkahelyi - az óvoda szakmai, nevelési programja; a szervezeti és működési szabályzat; a házirend; az óvoda minőségbiztosítási rendszer stb. - keretei közé.

Az ellátási forma szakmai minősége

Előnyök.

- Megoldást nyújthat azokon a településeken, ahol más lehetőség nincs a bölcsődés korú kisgyermekek ellátására
- Nem megszüntet intézményt, hanem megőrzi a meglévő ellátást, és profilt bővít a legkisebbek ellátását biztosítva.
- A legkisebbek védelmét bizonyos keretekkel igyekszik biztosítani, 20 gyermekre van 3 magasan kvalifikált szakember-2 óvodapedagógus, 1 kisgyermeknevelő- és a dajka.
- Egy helyszínen zajlik az iskoláskor alatti gyermekek ellátása, a kisgyermek könnyebben szokhat át az óvodai csoportba, ismeri a helyet, az ott dolgozókat.
- Intézményi ellátásba tudja vonni a nehéz helyzetben lévő, rosszul szocializáló családok kicsinyeit, viszonylag korán. Hosszabb időtartamban – bölcsődés kor, óvodáskor –, van lehetősége kompenzálni ezeknél a gyermekeknél, az eseteleges hátrányokat.

Hátrányai viszont, hogy

- kizárja az ellátásból a két év alattiakat, így az anyát is a munkavállalásból,
- a tapasztalatok szerint problémás a legkisebbek élelmezése (ez minden az óvodával kapcsolatos kisgyermek ellátásra igaz).
- ennél a formánál nehéz megoldani fizikailag és szakmailag is a legkisebbek optimális ellátását. A különböző testi - pszichés-szociális igényekkel és lehetőségekkel rendelkező két korosztálynak, egy csoport-

ban történő optimális ellátása komoly szakmai vizsgálódást és szakmai egyeztetést feltételez. Az ellátási formánál az elv az, hogy a legkisebbek napi életének megszervezése a nagyobbaktól külön szálon fut, nekik megfelelő módon. Az eddigi tapasztalatok a gyakorlatban azonban azt mutatják, hogy az óvodai lét, az óvodai üzemmód rátelepszik a legkisebbek ellátására is. A legkisebbek ott ülnek a nagyobbaknak kezdeményezett tevékenységeken, részesei pl. az iskolai előkészítésnek, felkészülésnek. Ez elvonhatja a kisgyermeket a korosztályra jellemző játéktevékenységtől, ezáltal elmarad a szabad játékban rejlő tanulás, tapasztalás lehetősége. (A Regionális Módszertani Bölcsődék 2010.évi Szakmai Beszámolója)

Az ellátási forma elérhetősége

Tekintettel arra, hogy az óvodai hálózat közel az egész országban adott, ennek a formának az elérhetőségével nincs probléma.

Financiális szempontok

A személyi feltételek vonatkozásában ez az ellátási forma magasabb költségigényű. Egy hagyományos óvodai csoportban két óvónő 25-30 gyermeket tud ellátni. Ennél a formánál a maximális 20 férőhelyen, 15 óvodás gyermekről van szó, és az 5 bölcsődés gyermek mellé egy szakképzett kisgyermeknevelő alkalmazása is szükséges a két óvodapedagógusi létszám mellé.

Ugyanakkor az államilag garantált normatíva forrása bőségebb, mint az óvodai csoportba felvett két és félévesek esetében.

Az ellátási forma kiválasztására tett javaslat (prioritások, mutatók szerint)

Azokon a településeken van létjogosultsága ennek a formának, ahol a bölcsődés korú populáció kis létszámú, a születések jelenlegi és várható éves száma 4- 5 gyermek. Ellátást biztosít a 3 éven aluli kisgyermekeknek is olyan módon, hogy egy szükséges, meglévő ellátás megőrzését teszi lehetővé a profilbővítés mellett.

Óvodai csoport

2010 őszétől a közoktatási törvény lehetővé teszi, hogy az óvoda felvehesse azon 2,5 éves gyermekeket is, akik az adott év végéig betöltik a 3. életévüket. Így lehetőség van arra, hogy óvodai csoportban oldják meg a kisgyermek napközbeni ellátását azokon a településeken, ahol törvény nem írja elő bölcsőde létesítését, ahol a gyermekek száma olyan alacsony, hogy nem érdemes óvodába

integrált, vagy egységes óvoda-bölcsődei ellátást sem létesíteni. Ez az ellátási forma minden szempontból óvodaként funkcionál.

Az óvodai csoportba 2, 5 éves kortól vehetik fel, azokat kisgyermeket, akik alkalmasak az óvodai ellátásra, azaz szobatiszták. Ennél az ellátási formánál nincsenek létszámmal, személyzettel stb. kapcsolatos feltételek, mint az egységes óvoda-bölcsőde esetében. Ez esetben bármilyen nagyságú - 25 vagy 30 fős-, és bármilyen korösszetételű óvodai csoportba fölvehetők a kicsinyek. A felvehető 2, 5 évesek számát sem határozza meg a törvény.

Az ellátási forma szakmai minősége

Az óvodai csoportba – minden védelmet garantáló megkötés nélkül – felvett kicsinyek ellátását az óvónők is aggályosnak érzik.

Ez az ellátási forma financiálisan talán megoldás, ugyanakkor szakmai szempontból sok negatívumot hív elő. Ekkor -2,5 évesen - még nem „kell” szobatisztának lennie egy kisgyermeknek. Az érzelem-, és viselkedésszabályozás is most formálódik, az én fejlődéssel együtt járó akarat-dac intenzív időszakát éli a kisgyermek, az én határok még kialakulatlanok, önellátása és más képességei még korlátozottak stb. Az ilyen korú gyermek ellátása, fejlődésének támogatása jócskán eltér az óvodai szemlélettől, ellátástól. Az ilyen korú kisgyermek szociális, társas és kapcsolati kapacitása sem 25-30 fős csoportban való létre teszik őt alkalmassá. Sok-sok szakmai kérdés, kétely fogalmazódik meg ezzel az ellátási formával kapcsolatban, miközben valóban biztosítja ez az ellátási forma a kisgyermek napközbeni ellátását, amíg az édesanyja dolgozik.

Az ellátási forma elérhetősége

Az óvodai hálózat közel teljes az országban, tehát ilyen akadályja nincs ennek az ellátási formának.

Az ellátási forma kiválasztásával kapcsolatos javaslat

Szakmai szempontból ez az ellátási forma nem szerencsés. Ha az adott településen a születések száma, a bölcsődés korú populáció alacsony (néhány gyermek), de annak a néhány családnak, gyermeknek szüksége van – különböző okokból - az ellátásra, akkor a gyermekek számára, szakmai és minden szempontból előnyösebb választás a családi napközi.

Javaslat: a bölcsődei és az óvodai szakma is - a gyermekek védelme érdekében - szívesen látná ennek a formának a megszüntetését.

Családi napközi

A gyermekek napközbeni ellátásának minősül a családi napközi, ahol bölcsődei és óvodai ellátásban nem részesülő, továbbá az iskolai oktatásban részesülő gyermeknek, az iskola nyitvatartási idején kívüli, valamint az iskolai napközit vagy tanulószobai ellátást igénybe nem vevő gyermek családi napköziben történő, nem közoktatási célú ellátása - életkoruknak megfelelő nappali felügyelet, gondozás, nevelés, étkeztetés és foglalkoztatás - zajlik.

A családi napközi, mint gyermekjóléti alapszolgáltatás létrejötte többes célt szolgál:

- biztosít alternatívát a bölcsődei, óvodai és iskolai napközi szolgáltatások mellett, kiegészítve azok kapacitását, növelve a férőhelyek számát,
- segítséget nyújt a gyermeket nevelő szülők számára, hogy munkát vállalhassanak, rugalmassága nagyban hozzájárul ahhoz, hogy segítse a családok és munkahelyek igényeinek összehangolását,
- a szolgáltatás is munkahelyeket teremt, hisz munkája lehetne annak a nőnek, aki vállalkozik egy településen családi napközi létesítésére.
- mérete és családot mintázó működési módja különösen alkalmassá teszi arra, hogy a legkisebb településen is jó feltételeket biztosítson.

A családi napközi az alapellátás keretében a 20 hetes - 14 éves gyermekek részére nyújt napközbeni ellátást, mely történhet az ellátást nyújtó saját otthonában vagy más, e célra kialakított családias környezetben.

A családi napköziket elsősorban olyan településeken célszerű kialakítani, ahol hiányos a szolgáltatás, nincs bölcsőde, óvoda és esetleg iskolai napközi sem, alkalmas arra, hogy egy kis településen néhány család számára, illetve kisgyermekük számára ellátást nyújtson. Így segíthet abban, hogy a szülő munkát tudjon vállalni (teljes vagy részidőben), vagy pl. részt vehessen képzéseken, átképzésen, ezzel javulna a nők munkavállalási esélye, illetve a család egzisztenciális biztonsága is növekedhet, és javulna azon kistérség esélyegyenlősége, ahol ez idáig nem volt ilyen jellegű ellátás és ahol nem is tudnának fenntartani egyéb napközbeni ellátást biztosító intézményt.

A családi napközik két típusa működik jelenleg az országban, az egyes családi napközi és a családi napközi hálózat.

Mindkét forma fenntartója lehet önkormányzat, kistérségi társulás, non profit szervezet, egyéni vállalkozó valamint for-profit vállalkozás.

A családi napközi hálózat alatt értjük azt a formát, amikor egy fenntartó/szolgáltató:

- telephelyként legalább három, de kötelezően öt vagy ennél több családi napközit működtet,
- a székhelyen családi napközi koordinátort alkalmaz, akinek feladata a telephelyek szakmai munkájának figyelemmel kísérése, az igénybevevő családokkal való kapcsolattartás, segítségnyújtás szervezési, szakmai kérdésekben, az ellátottak igényeihez rugalmasan igazodó szolgáltatások összehangolása, valamint a hálózat fenntartható működtetésében a fenntartó által meghatározott feladatok elvégzése.

A hálózati működtetésnek előnyei:

- A hálózatban működtetés költséghatékonyabb, a vállalkozási terhek elviselhetőbbek, a pénzügyi gazdálkodás a nagyobb egységben jobban megvalósítható.
- Ellenőrzöttebb a szolgáltatás. A hálózatban való működtetés a szakmai koordinátor alkalmazásával biztosíték a szakmai munka megfelelő színvonalára.
- Több családi napközi telephely jöhet létre egy földrajzi területen, mert olyan szolgáltatóknak is lehetőséget nyújt a tevékenység végzésére, akik önállóan nem vállalkoznának.
- A hálózatot fenntartó/működtető a működtetéssel járó feladatok elvégzésével tehermentesíti a hálózati telephelyet, így a szolgáltató teljes munkaidejét a gyermekek ellátására, illetve az ezzel kapcsolatos feladatok elvégzésére fordíthatja.
- A hálózatban működő családi napköziknél elvárható, hogy kicserélik egymás szakmai tapasztalatit, megtörténik a jó gyakorlatok cseréje.
- Nagyobb lehetőség nyílik a sajátos nevelési igényű gyermekek napközbeni felügyeletére.

A családi napközit a kis gyermekcsoport, a családias tárgyi feltételeket elváró működési keretek alkalmassá teszik arra, hogy egy-egy sajátos nevelési igényű gyermek napközbeni felügyeletét felvállalják, és a gyermek családi otthonához hasonlóan a gyógypedagógus számára teret biztosítsanak az egyéni fejlesztéshez. Az a személy lehet alkalmas a felügyeletre, aki feltétel nélkül el tudja fogadni a gyermeket és a szülők másságát, akiben a sajnálattal szemben az elsődleges érzés a segíteni akarás.

A családi napközik ellátást nyújthatnak a szociálisan hátrányos helyzetben lévő családok gyermekeinek, segítve a megfelelő minőségű és ritmusú ellátással a problémás családok gyermekeinek szocializációját, beilleszkedését korcsoportjukba; elhanyagoló, problémás családok gyermekeinek fejlődését / fejlesztését ebben a korai időszakban hatékonyan tudnák segíteni, megalapozni.

A bölcsődei területhez hasonlóan a családi napközik is nyújthatnak alaptevékenységen túli szolgáltatásokat. Ezek főként a szakmai program részeként időszakos gyermekfelügyeletet foglalnak magukban a szabad férőhelyeken, vagy nyitvatartási időn kívül, illetve az alaptevékenység mellett, attól elkülönítetten, megfelelő személyi és tárgyi feltételek mellett.

Az ellátási forma szakmai minősége

A fenntartó/szolgáltató, ha bármilyen formában is működik a családi napközi, összetett feladatot lát el. Kis gyermeklétszámmal dolgozik, de a tevékenysége igen sokrétű. A szolgáltatónak, ha jól akarja végezni a feladatát, a felügyelet során a gyermek fejlettségéhez, egyéniségéhez kell igazítani a nevelő –gondozó munkáját, napi étkeztetésről kell gondoskodni. Ahhoz, hogy a családok elégedettek legyenek a munkájukkal, megfelelő kommunikációval jó, együttműködő kapcsolatot kell kialakítani a szülőkkel, gazdálkodni kell, meg kell felelni az adminisztrációs feladatoknak.

Az ellátást nyújtó személynek egy 40 órás tanfolyamot kell elvégeznie. A felkészítő tanfolyam szűkös alapismereteket nyújt, megismerteti a családi napközi szolgáltatás jogi környezetét, a kialakításhoz szükséges feltételeket, a költségvetéssel, gazdálkodással, a normatíva igénylésével és elszámolásával kapcsolatos ismereteket, és idő hiányában röviden érinti az egészséges gyermek fejlődésével, nevelésével-gondozásával kapcsolatos témakört. A rövid felkészülési idő miatt is, ez a szolgáltatás az ismeretek folyamatos bővítését igényli, a szolgáltatónak naprakésznek kell lenni a szakmai kérdésekben, a gazdálkodás, a normatíva felhasználás szabályaiban, és alkalmazkodnia kell a piaci viszonyokhoz, tudnia kell eladni a szolgáltatást, ezért fontos feladat a jövőben a képzés magasabb szintre emelése, korszerűsítése. A képzők tapasztalata, hogy a tanfolyamra jelentkezők 80-85%-nak van valamilyen, a gyermekek nevelésével, gondozásával kapcsolatos felsőfokú, vagy középfokú képesítése.

A családi napközi széles korcsoport ellátására vállalkozik, ezért a képzésben is ennek kell érvényesülni. Ha a legkisebbekről, az ő fejlődésükről-nevelésükről,

ellátásukról több ismeret épül be a képzésbe, akkor a jelen gyakorlatban tapasztalt egy-egy negatívum kiküszöbölhető.

A jó színvonalú képzés hatékonyan segít abban, hogy a szolgáltatás megbízható minőségben terjedjen el az országban.

Az ellátási forma elérhetősége

Gyakorlatilag ennek az ellátási formának az elérhetősége mindenütt biztosítható, megoldható.

Financiális szempontok

A családi napközi működtetését az állam célzott támogatással segíti, a normatíva közvetlenül igényelhető a nem állami fenntartó szolgáltatók részére is. Amennyiben a családi napközi feladatátvállalási szerződést köt az önkormányzattal, lehetőség nyílik arra, hogy az önkormányzat anyagilag segítse a fenntartást.

Az „intézményi térítési díjat” a szolgáltatás önköltsége határozza meg, a szülők által fizetett „személyi térítési díj” ennél magasabb nem lehet. Nagyságának megállapításában figyelembe kell venni a normatív támogatást, a gyermekétkeztetés szabályai alapján számított étkezési díjat és az igénybe vevők jövedelmi viszonyait, valamint az egyéb helyről (önkormányzati, munkahelyi) elnyert támogatást.

A családi napköziknél a szolgáltatásért is személyi térítési díjat számolnak.

A személyi térítési díj nagy eltéréseket mutat az országban. A normatíva 100 %-nak az igénybevétele a nonprofit működtetéshez kötött, tehát a térítési díjnak olyan arányban kell lennie a költségekkel, hogy a szolgáltatás „üzleti haszon-szerzés nélkül” működjön. Hivatalos számítások nem történtek az elfogadható önköltség számítására, de ha a tapasztalatok alapján elemezzük az egy gyermek ellátására fordított éves költségeket, akkor átlagosan 60-70-80 000 Ft/hó önköltség és 40-50-60 000 Ft körüli személyi térítési díj az elfogadható, ha az önkormányzat, vagy esetleg a munkáltató nem lép be a finanszírozásba. Ilyen térítési díjak mellett biztos, hogy vannak és lesznek az országnak olyan területei, ahol a családok egy jelentős része nem tudja megfizetni a családi napközi szolgáltatását. A finansziális okok az egyik gátja a szolgáltatás terjedésének, annak ellenére, hogy az igények a szolgáltatáshiányos településeken valósak.

Az ellátási forma kiválasztásával kapcsolatos javaslatok

- a kevés gyermek számmal rendelkező kis településeken érdemes létesíteni.

- nagyobb városokban jó alternatívái lehetnek a bölcsődei ellátásnak, a családok számára a választás lehetőségét bővítenék,
- az intézménynél rugalmasabb feltételei miatt kiválóan tud alkalmazkodni a családok szükségleteihez.

A családi napközibe az engedélyezett férőhelyszámánál több kisgyermek is felvehető, azzal a feltétellel, hogy az egyidejűleg gondozott gyermekek száma nem haladhatja meg a férőhelyszámot. Így közöttük vannak olyanok, akik a hét bizonyos napjain, vagy a nap bizonyos szakaszában részesülnek gondozásban, mert a szülővel kötött szerződés lehetőséget ad arra, hogy a családi napközi a szolgáltatási időt a család szükségletéhez igazítsa. Ennek köszönhetően jó szervezéssel a hagyományos munkarendben dolgozó szülők kisgyermekai mellett elláthatók a részmunkaidőben, a távmunkában, a több műszakban dolgozó szülők gyermekei, és a szolgáltatás alkalmazkodni tud a földrajzi területe idényjellegű foglalkoztatásához is. Másfelől a családi napközik kínálata is függ a szolgáltatást nyújtó lehetőségeitől, az ellátni kívánt gyermekek életkorától. Van iskolaidőn túl csak délutáni időszakban nyitva tartó családi napközi és van olyan is, ahol a főállású anya ebéd után már nem tud dolgozni, ezért a délelőtti órákban tartja nyitva a családi napközit.

Javaslat: a kisgyermek védelme érdekében fontos lenne a szakmai kontroll rendszerének kialakítása, a módszertani feladat-ellátás feltételeinek a kialakítása. Javasoljuk a családi napközit vezetőik képzésének átgondolását, tekintettel arra, hogy a családi napközik főként a legkisebbek – nagyon érzékeny korosztály - ellátását biztosítják, tekintettel arra, hogy adott esetben igencsak különböző korosztályt kell optimálisan ellátniuk.

Házi gyermekfelügyelet

A családban élő 20 hetes és tizennégy éves kor közötti gyermekeket érintő ellátási forma, akiknek gondozását, ellátását állandóan vagy időszakosan, a család otthonában biztosítja egy gondozó. A házi gyermekfelügyelet időtartama a szülő munkarendjéhez igazodik, a gyermek életkorához, egészségi állapotához igazodó gondozást, felügyeletet nyújt.

A gyermekvédelmi törvény által megfogalmazott célját - amely a szülők munkaideje alatt, a napközbeni ellátást időszakosan, vagy tartósan igénybe venni nem tudó, illetve az iskolai tanulmányokat valamilyen oknál fogva magántanulóként folytató gyermek otthoni felügyelete – csak nagyon korlátozottan éri el, így az

elérhetőség szempontjából a szolgáltatás kevésbé releváns. A 2009. évi KSH adatok szerint 23 szolgáltatót regisztráltak. Csak a 10 000 lakos feletti településeken szerveződtek, döntően a fővárosban, 312 gyermeknek, 18145 órában szolgáltattak.

A házi gyermekfelügyeleti szolgáltatás csak működési engedély mellett működtethető. Feltétele, hogy a gyermekellátást nyújtóknak el kell végezniük a jogszabály előírt 28 órás felkészítő tanfolyamot. A feladatellátás szakirányú végzettséget nem követel meg, de előny a gyermekek gondozásában, nevelésében megszerzett professzionális tudás, gyakorlat. Mivel nagyon nehéz és bizalmi feladatról van szó, különösen fontos az ellátást végző személy szakmai és emberi kvalitása. Az ő sokirányú felkészültségén múlik az ellátási forma minősége.

A házi gyermekfelügyelet célcsoportja elsősorban a speciális gondozást igénylő gyermekek köre. Elterjedésének gátja a szolgáltatás magas költsége, de ha ezt összevetjük azzal a veszteséggel, amit egy iskolából kimaradt gyermek okoz önmagának és a társadalomnak, s ha az egyéni foglalkozással ezt meg lehet előzni, akkor indokolt ennek a szolgáltatásnak a fejlesztése és pénzeszközökkel való támogatása.

Nagyon fontos lenne ennek az ellátási formának a bővítése, különösen olyan településeken, ahol egyébként sem állnak a családok rendelkezésre speciális tudással rendelkező segítő szakemberek, ahol a családok magukra maradnak a bajukkal és a segítő nélkül egzisztenciális lecsúszásuk megjósolható.

Az alternatív napközbeni ellátások

Az alternatív napközbeni ellátások közé sorolja a jogszabály a játékhoz kötődő, esetleg képességet, készségeket fejlesztő, nevelést segítő játszóházakat, játszóklubok, integratív játéktárakat, illetve játszótéri programokat.

Ezeknek a szolgáltatásoknak közös jellemzője, hogy nem részesülnek állami támogatásban. Forrásaikat pályázati pénzből, illetve a kisgyermekes szülők által fizetett térítési díjból, vagy valamely szponzor által nyújtott pénzből fedezik.

Piaci alapon működnek, ott jönnek létre, ahol a szükséglet kielégítésére van fizetőképes kereslet, elsősorban a nagyvárosokban.

Az iskoláskor alatti nyári napközis táboroknak gyermek nevelésében, gondozásában képzett szakembert és szakmai programot kell biztosítani a működési en-

gedély megszerzéséhez, és mivel gyermekétkeztetést biztosítanak, közegészségügyi ellenőrzésüket az ÁNTSZ végzi.

Az oktatási intézményekhez, gyermekjóléti szolgáltatókhoz kötődő – az iskoláskorúaknak sport és szabadidő tevékenységet, hasznos időtöltést és felügyeletet biztosító klubok, a hátrányos helyzetű, csellengő gyermekek számára szervezett, felügyeletet is biztosító - tematikus foglalkozásokról a szervezett adatgyűjtés hiánya miatt kevés az információ.

A regionális módszertani bölcsődék beszámolóí alapján van arról információ, hogy azok a bölcsődék, ahol az infrastruktúra, az épület adottsága lehetővé teszi, és nincsen férőhely hiány, van szakember kapacitás, működtetnek az alapellátáson túli szolgáltatás keretében időszakos gyermekfelügyeleti csoportot, szülő-gyermek közös játékokra, szabadidő eltöltésre alkalmas gyermekklubot, a gyermek otthonában felügyeletet.

A családi napköziben is nyújthatók alaptevékenységen kívüli szolgáltatások, amennyiben azok személyi és tárgyi feltételei biztosítottak. Ezek működését az egyes családi napközik szakmai programja rögzíti.

A bölcsődék és családi napközik alapellátáson túli szolgáltatásai nem tartoznak a működési engedéllyel fenntartott alternatív napközbeni ellátások körébe. A működő bölcsődei szolgáltatásokra jellemző, hogy feltételeikben és szakmai elveikben megfelelnek a kisgyermek korosztály igényeinek. Bölcsődékben az általános férőhelyhiány miatt azonban csak nagyon korlátozott számban működnek. Családi napköziben pedig azért, mert kevés helyen biztosítottak a párhuzamos szolgáltatás feltételei.

Az alternatív ellátás keretében biztosított *gyermekfelügyeletet* esetenként / átmeneti időre veszik igénybe a szülők. Akkor fogadható el szakmailag, ha ott a legkisebb érdekeit maximálisan figyelembe veszik. Pl. a fizikai környezet kialakításánál, az őket ellátó személy kellő megválasztásával. Itt is fontos a beszoktatás (nagy trauma a gyermek számára a korai éveken, az anyától való elszakadás), ha már a kisgyermek ismeri a szolgáltatás helyszínét, az ott dolgozó szakembert, akkor könnyebben marad ott, nem okoz olyan nagy megterhelést számára az anya hiánya. Nagy tapintatot kíván a szolgáltatótól a gyermekek ellátása, érzelmi és fizikai biztonságának garantálása.

Baba-mama klubot alapvetően a Gyes-en, Gyed-en lévő szülők és gyermekeik részére szervezik. A csoportot általában a kisgyermekkor jól ismerő szakember (kisgyermeknevelő, óvodapedagógus, védőnő stb.) vezetheti. A klub célja, hogy az anyai szerephez, aktuális helyzetükhöz, problémáik megoldásához a kismamák elegendő információt, gyakorlati segítséget és modellt kapjanak. A klubba járó szülők / gyermekek között szövődő kapcsolat, barátság a klubon kívül is kölcsönös társas támaszt jelenhet.

A klub működésében fontos a megfelelő stílus és a megengedő, a másságot elfogadó, toleráns, indirekt módon támogató, a pozitív megerősítésre, a sikerélmények biztosítására törekvő szemlélet kialakítása. Mindez azt szolgálja, hogy segítséget kapjanak az anyák a gyermek fejlődésével, gondozásával, nevelésével, ápolásával kapcsolatban, hogy jobban megismerjék a gyermekben lezajló, fejlődésből adódó változásokat, és ezekhez tudják igazítani gondoskodó-nevelő magatartásukat. Mindezt különböző módszerek segítségével lehet közvetíteni (csoportformák, előadások, tanácsadás, modellnyújtás). Lehetőség van a személyes konzultációra is a gyermekükkel kapcsolatban.

Olyan településeken, városrészekben érdemes létrehozni ilyen alternatív szolgáltatásokat, ahol különböző okokból érzékelhető a Gyes-en, Gyed-en lévő anyák izoláltsága, szülői szerepükben való bizonytalankodásuk. Tekintettel ennek a szolgáltatásnak a nagyon komoly preventív szerepére működésüket szakmailag fontosnak tartjuk.

Ezekre az alternatív ellátási formákra állami normatíva nincs. A szolgáltatást nyújtó és az azt igénybe „vevő” közös megállapodása, hogy ezért a szolgáltatásért mennyit kell fizetni. A térítési díj általában az önköltség alapján megállapított óradíj. Csökkenti a működési költségeket, ha önkéntes munkaként vállalják a klub vezetését elkötelezett szakemberek.

Játzóházak

Régóta ismert tény, hogy a korai életéveknek meghatározó szerepük van a későbbi életút szempontjából. Számos hazai és külföldi vizsgálat bizonyítja, hogy az iskolai pályafutás későbbi szakaszaiban tapasztalható elmaradás elsősorban a nem megfelelő kora gyermekkori feltételekkel, körülményekkel magyarázható. A korai életkorban történő befektetések megtérüléséhez képest a későbbi, illetve kiegyenlítő célzatú beavatkozások jóval kevésbé hatékonyak és jóval drágábbak is! Kiemelt feladat a korai képesség-felismeréshez és képességfejlesztéshez való hozzáférési esélyek javítása a szegénységben élő, a roma, a fogyatékos kisgyer-

mekek esetében. Az ilyen jellegű települési, intézményi (bölcsődei, óvodai stb.) kezdeményezéseket erősíteni kell.

Az esélyek növekedését biztosítják a játszóházak a hátrányos helyzetben élő kisgyermek számára. Minden kistélepülésen szükség lenne játszóházra a nagyon rossz helyzetben élő gyerekek megsegítésére.

A hátrányos helyzetben, ingerszegény környezetben élő gyerekek számára a játék a legoptimálisabb tevékenység, alkalmas a személyiség belső erőinek fejlesztésére (értelmi, szociális stb. téren). A gyermek számára a játék az a tevékenység, amelynek segítségével

- a későbbi tanulásához szükséges kognitív funkciók mindegyike fejlődni képes,
- elemi tapasztalatokat, összefüggéseket ismer meg,
- megtanulja a társas együttlét, az alkalmazkodás, a szerepviselkedés elemi szabályait,
- alkotó és nem deviáns módon képes feldolgozni azokat a sérelmeket, feszültségeket, amelyekkel – helyzetéből adódóan - szembesülnie kell. E kreatív feszültség levezetés segíti pszichés egészségének, egyensúlyának megtartását.

A szolgáltatás szakmai minősége függ a játszóházat vezető szakember felkészültségétől, elkötelezettségétől, a megfelelő fizikai környezet és a játékhoz szükséges eszközök meglététől.

A szolgáltatás elérhetősége: bárhol, bármelyik településen, bármely intézményhez kapcsolatosan létrehozható ez a szolgáltatás. Minden hátrányos helyzetben lévő településen, a települések azon részén, ahol tömeges jelenség a szegénység, a kulturális hátrány, szükséges lenne ennek a szolgáltatásnak a létrehozása. A szolgáltatás csökkenthetné a jelen hátrányok halmozott módon történő szociális átörökítését.

Finanszírozás: a játszóházak finanszírozására állami normatíva nincs. Jelenleg, csak nagyon szűkös időkeretben, a már működő gyermekintézmények – saját alapfeladataik mellett - tudnák csak felvállalni ezt a szolgáltatás (ahol adott a helyszín, az eszköz), és a szakemberek önkéntes munkával biztosíthatnák a működést.

III. Javaslat a gyermekek napközbeni ellátásának finanszírozási reformjára

A kisgyermek napközbeni ellátása szolgáltatások terén az alábbi célkitűzések fogalmazódnak meg

1. A társadalom részéről szükséges a támogatás, a gyermeket nevelő családok számára, hogy jó minőségű és minimális térítési díj fizetése mellett vagy ingyenesen, igénybe vehessenek gyermekellátó szolgáltatásokat. Ez ösztönzőleg hatna a gyermekvállalásra, segítené a családtervezés kiszámíthatóságát, és sok gyermeknél segíthetné képességeik eredményesebb kibontakozását.
2. Kapjanak segítséget a gyermeket nevelő felnőttek, munkahelyi és a családi élet terén lévő feladataik összehangolásában.
3. Esélyteremtés a hátrányos helyzetű gyermekek számára, hogy a legkorábbi életkortól kezdve ők is részesülhessenek megfelelő napközbeni ellátó szolgáltatásokban, ami az őket nevelő felnőttek támogatásával együttesen elkerülhetővé teszi, az iskolai kudarcokat, a gyermekek elsajátíthatják az alapvető készségeket, képessé válnak szakképzettség, szükség esetén akár pályamódosítás útján több szakma megszerzésére.

A célkitűzésekből következő ellátási igények és finanszírozási lehetőségek elemzése:

1.) A minden gyermek támogatását célzó társadalmi befektetés univerzális jellegű

Megvalósulása esetén ennek jellemzői:

- területileg kiegyensúlyozott, a hozzáférés a legkisebb településen is biztosított
- állam által támogatott, megfizethető – vagy akár, ha az ország teherbíró képessége lehetővé tenné – teljesen ingyenesen igénybe vehető szolgáltatások biztosítása minden gyermek részére. Erre való törekvést jelent a közoktatási koncepció tervezése során tett javaslat az óvodakötelezettség 3 évre való leszállítására. Ha ez megvalósulna, akkor az ingyenes és kötelező közoktatás 3 éves korban kezdődne, ami a hátrányos helyzetű gyermekek napközbeni ellátásba való bekerülését eredményezné, ami jó minőségű gondozási tevékenységgel párosulva jelentős eredményekhez vezetne. Bár az óvodák szinte az egész ország területét behálózzák, a tankötelezettség leszállításához és a teljes körű óvodáztatás megvalósításához több óvodai férőhelyet kellene létesíteni, mint amennyi bölcsődei férőhely működik, nem is beszélve a kisebb településeken élő gyermekek óvodába szállításának költségeiről. Ahogy a bölcsőde, úgy óvoda sem létesíthető gazdaságosan egy bizonyos településméret alatt, viszont hálózatban szakember segítséggel működő családi napközik helyben tudnának megfelelő szintű gondoskodást nyújtani a gyermekek részére és segítő szolgáltatásokat a szülőknek.

31

- Amennyiben az átlagosan fizetendő díj összegének mértéke a minimális mértéket meghaladja, a rendszer szabályozása tartalmazzon kompenzációs elemeket a szociális hátrányok ellensúlyozására. Ez segít a szolgáltatás elérésében, olyan esetekben, amikor a gyermeket nevelő felnőtt nem rendelkezik elegendő jövedelemmel, a szülői hozzájárulás teljes összegének megfizetéséhez. Miután a cél, hogy minden gyermek részesüljön az ellátásban, nincs szükség a jogosultság vizsgálatára, valamint ha a kompenzációs rendszer kialakításánál is építenek a már meglévő szociális ellátásra való jogcímekre, ahhoz kapcsolódnak a kedvezmények, az eljárás adminisztrációja egyszerű és minimális többletforrást igényel.
- minden gyermek megfelelően jó színvonalú, illetve speciális szükségletek esetén is megfelelő ellátásban részesülhet.

2.) Munkahelyi és családi feladatok összeegyeztethetőségének segítése

Amennyiben a gyermekek napközbeni ellátásában a legfontosabb törekvés az alacsony női foglalkoztatottság növelése volna, akkor a jelenlegi gazdasági helyzetben az ország bizonyos területein nem is volna szükség a napközbeni gyermekellátásra, hiszen alig van munkahely, ha mégis sikerülne a gyermek szüleinek munkába állni, a gyermek felügyeletét akár 5 éves korig a munkanélküli családtagok elvállalhatnák. Valóban sokszor ez a kényszerű megoldás születik, hiszen az ország több mint 3100 településének csak kevesebb mint 10 %-ában van 3 év alatti gyermekek számára férőhely. A gazdaságilag fejlettebb területeken, főként városokban működő bölcsődék és családi napközik férőhelyeit legnagyobb részben a munkába visszatérő anyukák foglalják el, számuk azonban itt is magasabb, mint a rendelkezésre álló kapacitás. A fogadókészség növelését szolgálja a bölcsőde-óvoda intézménye, illetve az önkormányzati családi napközik létrehozása, vagy nem állami szolgáltatókkal való megállapodás kötése. A munkahelyben kevésbé gazdag területeken az egyre alacsonyabb gyermekszám miatt már az óvodai csoportok is összevonásra kerülhetnek, ami a pedagógusok elbocsátásával jár. Ennek elkerülését eredményezi az az intézkedés, hogy már 2,5 éves gyermeket is felvehet az óvoda, ami 4-5 éves óvodai nevelési időt jelenthet akár egy egészséges gyermek számára is, így az óvodai csoportok még az évente óvodáskorba lépők egyre alacsonyabb száma mellett is megmaradhatnak. Az óvodai felvételnél a szülők elfoglaltságának figyelembe vétele mellett más szempontok is érvényesülnek, így elég gyakran előfordulhat, hogy olyan gyermek óvodába jár, akinek édesanyja otthon van, s férőhelyhiány miatt kisso-

rul az ellátásból az, akinek mindkét szülője dolgozik. Ez azt a helyzetet eredményezi, hogy az óvodából elutasított dolgozó szülők gyermekük felügyeletének költséges megoldására kényszerülnek, nem részesülnek állami támogatásban, holott az ő gyermekük elhelyezésére vonatkozó okok gyermekvédelmi törvény prioritásának inkább megfelelnek, mégis olyan gyermek veszi igénybe az ő általa is fizetett adóból támogatott óvodai férőhelyet, akinek felügyelete a saját családjában is megoldható lenne. Hasonlóan, mint a 3 év alatti korosztálynál az ingyenesen elérhető bölcsődei ellátást el nem érők esetében.

A helyzet azonban ennél jóval összetettebb. A foglalkoztatottság szintjének növekedését eredményezi a gyermek napközbeni felügyeletének megoldása úgy is, hogy a gondozás feladata alól felmentett szülő időt kap a munkakeresésre, képzésre, átképzésre és előbb utóbb elhelyezkedik. Ugyanakkor a legtöbb 3 évnél idősebb gyermeknek szüksége van a közösségre, a jó minőségű gondozásra, nevelésre. Kiszámíthatatlan a szülők foglalkoztatásban eltöltött ideje is, ha a munkaviszonnyal rendelkező szülő év közben munkanélkülivé válik, az nem járhat azzal a következménnyel, hogy a gyermeke is maradjon ki az óvodából, hiszen már van, aki otthon vigyázzon rá.

Összefoglalva, míg az elérhető gyermekellátás önmagában is emeli a foglalkoztatottságot, az is igaz, hogy a kapacitás hiánya miatti elutasítás igazságtalan helyzetet eredményez, ha a felügyelet megoldásához semmilyen támogatást nem biztosít a jelenlegi rendszer. Az aktív munkaerőpiaci támogatások célzottan meg kellene jelenjenek a területen, egyrészt kistélepüléseken maga a gondozási munkakör létesítésének támogatásával több száz munkanélkülinek segíthetnének munkahelyet teremteni, másfelől a gyermek gondozása nevelése átvállalásával a szülők számára nyílik lehetőség a munkavállalásra, vagy képzésen való részvételre munkaerőpiaci helyzetük javítása érdekében.

3.) Esélyteremtés a gyermekek számára

Az ingerszegény környezetben felnövő gyermekek számára minél korábban jó minőségű gyermek gondozási/ nevelési szolgáltatás segít abban, hogy hátrányos helyzete ellenére képes lehessen helyt állni az iskolában, és képzett munkavállalóvá váljon, aki rugalmasan alkalmazkodni tud a változó gazdasági elvárásokhoz, átképzéssel, pályamódosítással szükség esetén. A kezdeti hátrányok, ha a nem megfelelően működő családi körből csak 5 éves korban kerül óvodába a gyermek, később sem hozhatók be, az ilyen starttal induló gyermekek nagy része funkcionális analfabétaként bukácsolja végig a tankötelezettségi időszakot, vagy túlkorossá válva sokszor már a 8 osztályt be sem fejezi. Felnőttkorban alig

néhányuk folytatja tanulmányait, így a mai követelmények mellett egész életében alkalmatlan lesz a segély nélkül is megélhetést biztosító munkakörök betöltésére.

A korai gyermekkor időszakának a jelentősége felmérhetetlen, így olyan vidékeken is szükség van a bölcsődékre, óvodákra, kisebb helyeken családi napközikre, ahol a napközbeni ellátást nem a szülők és a tágabb család munkahelyi elfoglaltsága indokolja, hanem a gyermekek érdeke, amely egyúttal a társadalom érdeke. A korai években zajló fejlődés / nevelés optimális támogatása, a korai fejlesztésbe való befektetés a gyermek későbbi boldogulásával ezerszeresen megtérül és ez a haszon csak részben anyagi természetű.

Egy kistérségi komplex napközbeni gyermekellátó rendszer szervezésére van szükség, melynek irányítása egységes és minden a kistérségben felmerülő szükségletre választ tud adni, hiszen a nagyobb településeken bölcsőde, vagy más napközbeni ellátási formák, a legkisebbeken területileg is könnyen elérhető családi napközik működtetésével minden szükségletre szolgáltatást tud kialakítani a humán erőforrások optimális kihasználásával. A családi napközi gondozó-nevelő tevékenység végzésére alkalmas emberek alapos felkészítésére van lehetőség, s a hálózatban működés által megvalósul a szakmai támogatás, szupervízió és továbbképzés, ami biztosítja a szükséges minőségi munkavégzést. A speciális fejlesztést igénylő gyermekek gondozásához szükséges a hálózati szinten kialakított feladatmegosztás, mobil szolgáltatások, vagy a térségi központ elérésének segítése, a fejlesztő szakemberek és a helyi ellátást biztosító dolgozókkal való együttműködéssel megoldható minden gyermek személyre szóló ellátása.

A fentebb vázolt három szempont alapján a kisgyermekellátásban olyan jövőbeni reformra van szükség, mely a jelen helyzet lehetőségeiből kiindulva, a demográfiai, foglalkoztatási és jóléti szempontoknak egyaránt megfelelő, az ország jelenlegi gazdasági lehetőségei mellett is elegendő forrást tud rendelni a napközbeni gyermekellátás átalakításához.

Javasoljuk, hogy a gyermekek napközbeni ellátásának feladata kerüljön át a települési önkormányzatok hatásköréből a kistérségekhez. Meggyőződésünk szerint a kistérség, amely már hosszú évek óta működik szociális, gyermekjóléti, oktatási, egészségügyi szolgáltatásokat fenntartói szintként, képes a térségi gyermekek napközbeni ellátásának megszervezésére és a közös gazdálkodásra.

A meglévő ellátórendszer működtetése mellett jogszabályban javasoljuk rögzíteni feladatát a térségi egyenlőtlenségek csökkentésében, hogy minden gyermek számára elérhető legyen a szükségleteinek és fejlődésének elősegítése érdekében jó minőségben működő napközbeni ellátás. Ehhez a saját fenntartású intézmények mellett szerződéses viszonyt létesíthetne a térségi fenntartókkal.

Működésének minőségi és módszertani ellenőrzését egy országos szinten szervezett, a felhasználás elégedettségét is vizsgáló független rendszer végezné.

A megvalósításhoz a már rendelkezésre álló 3. sz. és 8.sz. költségvetési normatívák mellett, a munkaerőpiaci alapból is forrás átcsoportosítására van szükség, amit az ellátórendszer foglalkoztatottsági jelentősége indokol.

Az államháztartáson kívül is lehetséges az igénybe vevők által elfogadott plusz forrás bevonása. A bölcsődei ellátás térítési díjának emelése, s ezzel együtt a munkáltatók bevonása a rendszer finanszírozásába úgy, hogy a biztos háttérrel rendelkező családok a bölcsődei ellátásért a gyes összegének megfelelő térítési díjat fizetnék. Természetesen ki kell alakítani a kompenzációs rendszert, hogy anyagi okok miatt ne maradjanak ki gyermekek az ellátásból. A foglalkoztatottsági, és egyéb háttérmutatók alapján a differenciált kompenzációs forrásigény megtervezhető, így azok a kistérségek magasabb költségvetési támogatással tervezhetnek, ahol az ellátást igénybe vevő gyermekek után a szülők csak kedvezményes díjat tudnak fizetni, vagy számukra a gyermekellátást ingyenes. A gazdaságilag fejlettebb térségek kevesebb állami támogatással is el tudják látni a feladatot, ha az ellátásért az igénybe vevők a mostaninál magasabb térítési díjat fizetnek, s számíthatnak a munkáltatók hozzájárulására is.

A napközbeni ellátásban részesülők minden formában fizessenek az étkezési költségen kívül is térítési díjat. Az önkéntes fizetés bölcsődei összege egységesen a gyes értékével legyen azonos. Az egyéb ellátási formákban a támogatott szolgáltatások (költségvetési tv. 3.sz. normatívában részesülő ellátók) egységesen meghatározott maximált önköltséggel kínálhatják alapszolgáltatásaikat és a speciális ellátást igénylők kiegészítő szolgáltatásokat.

- A térítési díj bevezetésével továbbra is támogatottan jut az ellátáshoz minden igénylő, de több bevételt eredményez a költségvetés számára s ez pozitív hatással lesz a kapacitás bővítésére.

- A munkáltatók számára lehetőséget adva a munkavállalók térítési díjához való hozzájárulással a foglalkoztatottság növekedését ösztönzi

- A fizetendő díj kompenzálásra kerül hátrányos helyzet esetén, így a rossz körülmények között élő gyerekek korábbi életkorban bekerülhetnek egy jó minő-

ségű napközbeni ellátásba. Ez az esélyegyenlőség növekedésével jár. A kistérségek/fővárosi kerületek az adott területen élő gyermekes családok helyzete és a meglévő és fejlesztendő kapacitás alapján differenciált állami hozzájárulásban támogatásban részesüljenek, hogy elegendő forrás legyen a gyermekek esélyegyenlősége javítása érdekében az iskolázatlan szülők gyermekei számára akkor is napközbeni ellátás nyújtása, ha a szülők nem foglalkoztatottak. Komplex programok szervezésével a szülők számára is segítséget nyújtani a munkához szükséges készségek fejlesztésével, foglalkoztatási programok megvalósításával. A rendszer hosszútávon fenntartható az eddigi normatívák összegével, illetve az aktív munkaerőpiaci eszközök bevonásával. Bővülést jelent a forrásokban a megnövekedett szülői térítési díj és a munkáltatói hozzájárulás a bölcsőde esetében, hiszen eddig az állam és az önkormányzati fenntartón kívül nem volt más finanszírozója a működtetésnek. Az ellátás bővülése adókból és egyéb hasznokból plusz finanszírozást hozhat magával.

A reform leírása a szereplők szempontjából

1. Az ellátás megszervezésére kötelezettség aspektusából

A gyermekvédelmi törvény módosításával a feladat átkerül a többcélú kistérségi társuláshoz, amely az egész kistérség ellátásának megszervezéséért vállalna felelősséget. A fővárosi kerületek kistérségi szintnek feleljenek meg.

- Jelenleg a települési önkormányzat a szolgáltatások feladat gazdája, az ő kötelezettsége az ellátásokat biztosítani a vonatkozó törvények szerint. Joga azonban a feladatot nem csak maga ellátni, hanem ellátási szerződés útján más fenntartóra bízni. A települési önkormányzatok az utóbbi években anyagi ösztönzést kaptak ahhoz, hogy a feladatokat intézményi társulásba vagy többcélú kistérségi társulásba lépve átadják. Ma már szinte minden település valamilyen kistérségi társuláshoz tartozik,
- A kistérségek/fővárosi kerületek az ellátás biztosításában a saját maguk által fenntartott intézmények mellett olyan nem állami szolgáltatókkal is köthetnek szerződést, amelyek a minőségi és működési elvárásoknak megfelelnek. Mivel a társadalmi szervezetek, alapítványok, a közügyekben szerepet vállaló társadalmi vállalkozások bevonása az ellátás rugalmasságát, a közfinanszírozási lehetőségek szélesedését és költséghatéko-

nyabb működtetését eredményezné, növelné az ellátáshoz való hozzáférést és a választhatóságot, érdemes ebbe az irányba fejleszteni a szolgáltatások rendszerét.

- A tevékenység engedélyezését, szakmai minőségének ellenőrzését a kormányhivatalok végzik az illetékesség szabályainak betartásával. A monitoring, minőségi eredmények nyilvánosságra hozásáról gondoskodni kell.

2. Államháztartás aspektusából

Az államkincstár a költségvetési törvény 3.sz. mellékletéből adódó feladatai változatlanul maradnak.

A jogosultak körében az alábbi változást javasoljuk:

- terjesszék ki a jogosultságot a szövetkezetekre is, hiszen ők is végezhetnek személyes gondoskodást a szövetkezeten kívüli személyek részére is.
- A költségvetési tv. 3.sz. melléklete szerinti normatíva a fenntartói formától függetlenül egységes legyen. Miután a közpénzfelhasználásra vállalkozó nem állami fenntartók számára egységesen a tevékenységben a kiadások fedezésére szóló bevételeket lehet tervezni, profitra törekvés az állami pénzzel támogatott tevékenységeknél nem elfogadott, ezért a szektorsemlegesség elvét sérti az egyéni vállalkozók diszkriminálása a normatíva 30 %-nak igényelhetőségével. A társas vállalkozásoknál ugyanez a helyzet, feltehetően több társas vállalkozás bővülne a gyermekjóléti alapellátási szolgáltatásokkal, ha a normatíva nem volna 70 %-kal kevesebb, ugyanakkor az áfa fizetési kötelezettség is terheli a tevékenység végzésénél. ÁFA törvény a közszolgáltatások adómentességét csak akkor határozza meg, ha közszolgáltató végzi azt. Ezen is javasolunk változtatni, újra legyen az áfa törvényben tárgyi adómentesség az állami támogatásban részesülő kisgyermekellátó szolgáltatásokra.

- Amennyiben az állami szerepvállalásban valamilyen preferencia szerint differenciálás történik, az a költségvetési törvény 8.sz. mellékletébe kerüljön át. Ez a melléklet finanszírozza a szolgáltatásokat, ha a kistérségi szinten szerveződik a szolgáltatás.

Javasoljuk, hogy a költségvetési törvény 8.sz. melléklete a jövőben ne csak az önkormányzatok összefogásával létrejött intézményi társulások és többcélú kis-

társégi társulások által ellátott szolgáltatásokat finanszírozza, hanem a kistérséget ellátó nem állami szolgáltatók működését is.

Munkaerőpiaci Alapból igényelhető legyen foglalkoztatási támogatás az újonnan munkába lépőkkel beinduló szolgáltatásokhoz, járulékkedvezmény, ha az ellátást nyújtó vállalkozó a saját gyermek mellett végzi a gondozási feladatokat, valamint a szolgáltatási csekk kezelési költsége, melyet a dolgozó szülők számára a munkáltató adómentesen nyújthat

A felhasználás egyik része a szolgáltatás szakmai működtetésének költségeit fedezi. Olyan méretű hálózatok működését részesíti előnybe a szakmai és módszertani feladatokhoz való hozzájárulással, amely irányító és támogató tevékenységével minőségi ellátást biztosít a gondozási helyeken, olyan gondozást ellátók számára foglalkoztatási lehetőségeket teremtve, akik önálló csana működtetésére nem tudnának vállalkozni. A hálózati működés a gyermekek napközbeni ellátása rendszer működése szempontjából rendkívül költséghatékony, a létrejövő férőhelyeken a hálózati központ magasán kvalifikált szakemberei (bölcsődékben pl.) támogató munkájának következtében a kistélepusuléseken megfelelő minőségű ellátás biztosítaná, hogy a családok a napközbeni ellátás terén számukra szükséges segítséghez hozzájussanak.

Ebből lehetne finanszírozni a magasabb minőségű szolgáltatók bónuszát, ehhez mérni kell a minőséget, amire más szempontok miatt is nagy szükség van. Minden nemzetközi tapasztalat arra utal, hogy a szülők nem tudják jól felmérni a szolgáltatás minőségét, így kell egy külső, független mérce (állam vagy hiteles szakmai szervezet), ami rendszeresen monitorozza és könnyen hozzáférhető tájékoztatást ad a szolgáltatók szakmai színvonaláról. Ha ez működik, akkor a 8-as számú mellékletből javasolunk kiegészítő támogatást adni annak a szolgáltatásnak, amelyik jobban teljesít (és csak addig, amíg jobban teljesít, mindig az előző felmérés eredménye alapján). A másik rész a térítési díj ellenében igénybe vehető ellátásoknál az igénybevevők térítési díj kedvezményei és az intézményfenntartáshoz szükséges forrás közötti különbség, valamint a térítési díj megállapításának, a szolgáltatási csekk kezelésének és a rendszer ellenőrzésének költségei. A hozzáférhetőség nő azáltal, hogy egyéni helyzethez állapít meg egyedi kedvezményeket, az önkéntes fizetés lehetőségével élők a szolgáltatásba pluszforrást hoznak be.

A változás előnye, hogy a szükségletek alakíthatják az ellátórendszer hálózatait, nő a hozzáférhetőség és a területi ellátásban jelenleg meglévő egyenlőtlenségek

csökkennek. A nagyobb egységben működő ellátórendszerek elkülönített hozzájárulást kapnak a tevékenység szakmai koordinálására és a minőségbiztosításra, annak az elvárásnak megfelelően, hogy a legkisebb településen élő ellátott számára is biztosítható legyen a szükségleteinek megfelelő gondozás.

3. *Igénybe vevők aspektusából*

Jelenleg a gyermekeknek a bölcsődében a gyermekétkeztetés költségét fizeti meg, valamint az étkezés költségének 50 % -os mértékéig az egyéb költségekhez is hozzájárulhat. A családi napköziben történő elhelyezéséért a szülő az önköltség teljes összegét figyelembe véve fizeti a térítési díjat. Ez a díj egyfelől nem lehet magasabb, mint amennyi az ellátás önköltségéből az egy férőhelyre jutó rész leszámítva a ktg.vetési tv. 3.sz. melléklete szerinti állami normatíva összegét, másfelől jelenleg nem lehet magasabb annál, mint amennyi a gyermek után fizetésre kötelezettek nettó jövedelmének 15, illetve ha a családi napközi étkezést is biztosít 20 %-a. Azonban ez a szabályozás nem veszi figyelembe, hogy mennyi az egy főre jutó jövedelem a családban. Ezt a helyzetet módosítaná egy olyan szabályozás kialakítása, amely azoknál a családoknál, ahol az önköltségéből kiindulva számított térítési díj megfizetése probléma, ott egyedi kedvezményt állapítana meg, s ehhez a családok egy főre jutó súlyozott jövedelmét venné figyelembe. Aki nem kéri az egyedi kedvezményt az önkéntes fizetőként megfizeti a személyi térítési díjat, részben készpénzzel, részben a munkáltatójától megkapott szolgáltatási csekkel.

Javasoljuk, hogy a bölcsődében a jelenlegi térítési díj helyett egységesen a gyes összege legyen a fizetendő térítési díj. Aki ezt az összeget hátrányos helyzete miatt nem tudja megfizetni, emiatt nem utasítható el, viszont a kieső térítési díj miatt a szolgáltató kapjon kompenzációt.

A munkáltatói szolgáltatási csekk bevezetésével a munkahelyek forrásait is be lehet vonni a kisgyermekellátás működtetésébe. Ezeket a csekket más működési engedéllyel rendelkező napközbeni ellátás igénybe vételénél is fel lehetne használni.

A térítési díj kompenzációjának megállapítását nem a szolgáltatók, hanem külön az ezzel a feladattal megbízott kezelőszerv végezné, együttműködve a hatóságokkal.

A különösen hátrányos helyzetű gyermekek esélyegyenlősége érdekében javasoljuk, hogy vezessenek be a szülők ösztönzésére egy olyan juttatást, ami kifejezetten az iskolázatlan és szegény szülőknek jár, ha a gyereket családi napközbe vagy bölcsődébe íratják. Ez lehet akár a családi pótlék kiegészítése is, vagy oly módon, mint az óvodáztatási támogatás.

csak felfelé (azaz nem büntetésként, mint az iskola esetében, hogy a mai összegből levonnak, ha nem jár a gyerek, hanem hozzáadnak, ha jár.)

4. A normatívát igénybe vevő szolgáltatók aspektusából

A nem állami fenntartó bármilyen gazdasági formában is működik, ha a gyermekjóléti szolgáltatói tevékenységet normatíva felhasználásával végzi, ebben a tevékenységi körében nem nyereség orientáltan működik.

Működésük finanszírozásához a következő helyekről kapnak forrást:

- Államkincstártól a ktg.vetési tv. 3.sz. melléklete szerint az egy gyermek után járó normatíva 100 százalékát – amennyiben az államkincstár a normatíva folyósításáról határozatot hoz
- Az önkéntes fizetést választó szülőtől közvetlenül, térítési díjat és ha a szülő szolgáltatói csekkel is fizet, azt a kezelőszerv váltja be
- Az ellátásért közvetlenül „önkéntesen” fizethet a szolgáltatónak az az igénybevevő, aki nem kér a díjhoz kompenzációt pénzeszközzel és a munkáltatója által adott szolgáltatói csekkel egyaránt. A kedvezményes szülői térítési díjakat a kompenzációval és munkáltatói szolgáltatói csekk értékével együtt, a szolgáltatói csekket kezelő és kedvezményes szülői díjakat megállapító szervtől kapja a szolgáltató – amennyiben a szolgáltató a szakmai és gazdálkodási feltételeknek megfelel, elfogadott feladatellátó
- Hálózat esetében plusz normatíva, melyet a költségvetési tv.8.sz. melléklete szerinti normatíva összegéből kapna a jelenlegi kistérségi finanszírozási rendszerbe való beillesztéssel.
- A nyújtott szolgáltatások minősége és kínálata alapján minőségi bónusz, a minőségbiztosítási rendszerben elért szint után

- Gondozási szükséglet szerint kiegészítő normatíva biztosítása a fogyatékos gyermekek ellátása után

Új elemek a rendszerben

- A kistérség feladatgazdává válása.
- A források a kistérségek közötti differenciált megosztásával.
- Önkéntes fizetés lehetősége a bölcsődét igénybe vevők részére – az egyéb szolgáltatásoknál továbbra is a szolgáltatás önköltségének arányában – de a felső határ maximálása mellett.
- Az egyedi személyi térítési díj megállapítása, az egy főre jutó súlyozott jövedelem szerinti kedvezmény megállapítása és biztosítása.
- A cégek adómentes szolgáltatási csekkel segíthetik gyermeket nevelő munkavállalóikat (adómentes cafeteria juttatás, csak a saját gyermekekre beváltható, a szülők között megoszthatóan is kiadható, ha mind a két szülő dolgozik).
- Az önkormányzati és kistérségi társulási szolgáltatás mellett a szektor semleges szolgáltatási szektor felé nyitás – mely a költségvetési törvény 8.sz. melléklete szerinti normatívák felhasználásba beengedi a hálózatban működő nem állami szolgáltatókat.
- Minőségbiztosítás, minőségi szolgáltatások és a speciális szükségletek ki-elégítésének magasabb támogatással való ösztönzése.
- A foglalkoztatási jelentőségnek megfelelően a Munkaerőpiaci Alapból való támogatási lehetőség:
 - járulék-kedvezmények a vállalkozásokban személyesen közreműködők számára saját gyermek ellátása esetén
 - szolgáltatókat foglalkoztató és támogató hálózat munkatársai részére foglalkoztatási támogatások
- Államkincstár megbízása az alábbi feladatokkal:
 - A munkáltató által kibocsátott szolgáltatási csekkeket kezeli, összegét a szolgáltató felé átutalja

- A központi költségvetésből elkülönített pénzeszközök kezelése, melyből
 - az esélyegyenlőség biztosítása érdekében támogatja az állami normatívát igénybe vevő napközbeni ellátásokba felvettek térítési díjait, kiegészítve az elfogadott működési költségek fedezéséig. Cél, hogy a rossz anyagi helyzetben élők számára a napközbeni szolgáltatások az ország hátrányos helyzetű vidékein is hozzáférhetővé váljanak
 - Szolgáltatói hálózatok létrehozatalára és módszertani szerepének támogatására pályázatok kiírása a kistérségi lefedettség növelése érdekében
 - A minőségi és speciális szükségleteket kielégítő szolgáltatások számára magasabb támogatás állapít meg, hogy a gyermekellátás szakmai színvonala és kínálata feleljen meg a szükségleteknek
- A fizetésre kötelezettek jövedelme és a háztartás helyzete alapján igénybe vehető kedvezmények meghatározása. Interneten elérhető igénylőlap, részletes útmutató készítése
- Fogadja az igényléseket, megállapítja a kedvezményes térítési díj összegét, továbbítja a befizetett szülői díjat és a támogatást a szolgáltató felé
- A rendszer ellenőrzése (egyik eleme a családi jövedelmekről adott nyilatkozatok ellenőrzése szűrőpróbaszerűen)

Az új rendszer előnyei

- ✓ A gyermekek napközbeni ellátása szolgáltatási rendszere bővül, területi megosztásában egységesebb, hozzáférhetőbb és választhatóbb lesz, inkább a családok szükségleteire válaszol.
- ✓ A rendszer a szülőnek a szolgáltatási díjhoz való hozzájárulás mértékét a szociális és anyagi helyzetének figyelembe vételével állapítja meg, esélyt teremt a hátrányos helyzetű gyermekek számára.
- ✓ A helyi önkormányzati rendszer szétagoltsága miatti különbségeket megszünteti a kistérségi feladatellátás, a kistérség egységes rendszerének része a partnerként belépő nem állami szolgáltatók köre is. Nőni fog a dolgozójuk saját otthonának infrastruktúráját is bevonó költséghatékonyan működő hálózatok száma, így a hátrányos helyzetű településeken is meg-

42

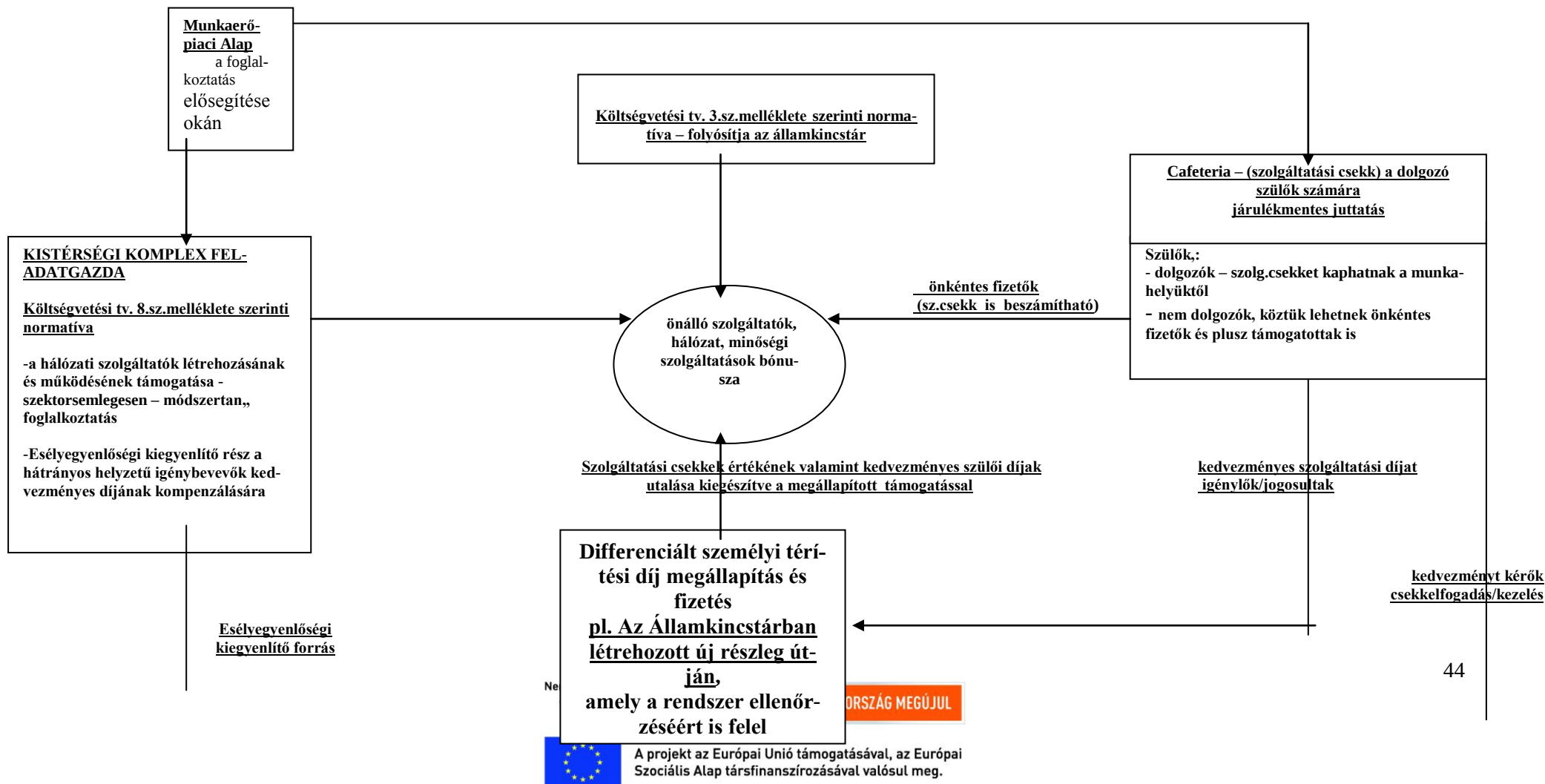
jelenhetnek a hozzáférhető, megfizethető, a gyermekek ellátását jó minőségben – végző hálózati gondozási helyek is

- ✓ A jövőben nem különbözteti meg a rendszer a normatíva összegének megítélésénél a non-profit és a for-profit szolgáltatókat, mert mindegyik szolgáltató a gyermekjóléti ellátást profit szerzés igénye nélkül végzi.
- ✓ A maximált önköltségi kategóriák bevezetése a családi napközi állami támogatása esetében ösztönzi a szolgáltatást végzők a lakhatással kapcsolatban rendelkezésre álló infrastruktúrájának felhasználását, így ezen a területen nagy beruházások nélkül munkahelyeket teremt. A dolgozói háztartásaiban munkahelyet kialakító munkáltatói forma reális alternatívát, megbízható jövedelmet kínál azok számára is, akiknek családi kötelezettségeik teljesítése nem teszi lehetővé az otthonukon kívüli munkavállalást.
- ✓ A fenntartók számára vállalható az ellátás volumenének bővítése, a működtetési költségekhez az önkéntes fizetők és a munkáltatók jelentős forrással tudnak hozzájárulni.
- ✓ A bölcsődében önkéntesen fizetendő magasabb térítési díjak ellenére javul a hozzáférhetőség, a kompenzációs rendszernek és a vállalati támogatásnak köszönhetően minden igénylő megfizethető módon jut a szolgáltatáshoz, így várhatóan ezen a területen is növekedni fog a napközbeni gyermekellátás férőhelyeinek száma, több gyerek kerül szakértő nevelő környezetbe és több szülő tud munkát vállalni és visszakerülni a munkaerő-piacra
- ✓ A minőség mérése és a felhasználói elégedettség megállapítása független értékelésekkel rendszeresen megtörténik, a minőségi bónusz bevezetésével erősödik a szolgáltatói rendszer színvonala.

Az új rendszer hátránya

- Bár az Államkincstár a gáz-ártámogatás terén már hasonló munkát végzett, a kedvezményes térítési díjak igénylése, megállapítása, folyósítása és ellenőrzése, valamint a szolgáltatási csekk létrehozásával új apparátus és mechanizmusok kiépítésére van szükség.

A napközbeni kisgyermekellátás állami támogatási rendszerének ábrázolása

A döntéshez szükséges, az ellátási formákkal kapcsolatos jogszabályok

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról
259/2002 (XII. 18.) Kormányrendelet a gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatótevékenység engedélyezéséről, valamint a gyermekjóléti és gyermekvédelmi vállalkozás engedélyezéséről
235/1997 (XII. 17.) Kormányrendelet a gyámhatóságok, a területi gyermekvédelmi szakszolgálatok, a gyermekjóléti szolgálatok és a személyes gondoskodást nyújtó szervek és személyek által kezelt személyes adatokról
133/1997 (VII. 29.) Kormányrendelet a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti alapellátások és szakellátások térítési díjáról és igénylésükhöz felhasználható bizonyítékokról
15/1998 (IV. 30.) NM rendelet a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről
11/1994. (VI.8.) MKM rendelet 39 /M § (4)-(6) bekezdés az egységes óvoda-bölcsőde szerelmi és egyéb működési feltételei.
167/1996. (VIII.28.) Korm. rendelet az óvodai nevelés országos alapprogramjáról.
1993. évi LXXIX. Közoktatásról szóló törvény 33. § (14) bekezdés meghatározza az egységes óvoda-bölcsőde fogalmát.
20/1997.(II.13.) Korm rendelet az 1993. évi LXXIX: Törvény végrehajtásáról.
1992. évi XXXIII. Törvény a közalkalmazottak jogállásáról
1992. évi XXII. törvény a Munka Törvénykönyvéről
257/2000 (XII. 26)) Kormányrendelet a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvénynek a szociális, valamint a gyermekjóléti és gyermekvédelmi ágazatban történő végrehajtásáról
8/2000 (VIII. 4) SzCsM rendelet a személyes gondoskodást végző személyek adatainak működési nyilvántartásba vételéről
9/2000 (VIII. 4) SzCsM rendelet a személyes gondoskodást végző személyek továbbképzéséről és a szociális szakvizsgáról
1992. évi XXXVIII. törvény az államháztartásról
2000. évi C. törvény a számvitelről
217/1998. (XII. 30.) Kormányrendelet az államháztartás működési rendjéről
249/2000. (XII. 24.) Kormányrendelet az államháztartás szervezeti beszámolási és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól
193/2003. (XI. 26.) Kormányrendelet a költségvetési szervek belső ellenőrzéséről
67/2007. (VII. 10.) GKM-EüM-FVM-SZMM együttes rendelete a vendéglátó termékek előállításának feltételeiről.
68/2007. (VII. 26.) FVM-EüM- SZMM e. r. az élelmiszer-előállítás és forgalomba hozatal egyes élelmiszer-higiéniai feltételeiről és az élelmiszerek hatósági ellenőrzéséről (HACCP)
9/1985 (X. 3) EüM-BkM együttes rendelete az étkezéssel kapcsolatos közegészségügyi szabályokról.
1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról
14/1994. (VI. 24.) MKM rendelet a képzési kötelezettségről és a pedagógiai szakszolgálatokról

253/1997. (XII. 20.) Kormányrendelet az országos településrendezési és építési követelményekről szóló - Szabványok(udvari játékok): MSZ EN

1176-(1-7) vagy MSZ EN 1177

78/2003 (XI. 27.) GKM rend. a játszótéri eszközök biztonságosságáról szóló

37/1996. (X. 18.) NM rendelet: a közfürdők létesítésének és üzemeltetésének közegészségügyi feltételei

18/1998.(VI. 3.) NM rend. a fertőző betegségek és a járványok megelőzése érdekében szükséges járványügyi intézkedésekről: oltások, fertőző betegség, rovar-rágcsálóirtás, takarítás-fertőtlen OEK: www.oek.hu „Tájékoztató a fertőtlenítésről” 2007 végén jelent meg 2000. évi XXV. Törvény a kémiai biztonságról fertőtlenítő tisztítószerek bejelentése, tárolása, felhasználása veszélyes anyagok, Biocid szerek EU-s felülvizsgálata folyik 2010-ig
1999. évi XLII. törvény a nemdohányzók védelméről és a dohánytermékek fogyasztásának, forgalmazásának egyes szabályairól

41/1997. (V. 28.) FM rendelethez Állat-egészségügyi Szabályzat: állattartás

64/2007. (VII. 23.) FVM-EüM együttes rendelet az állati eredetű élelmiszerek forgalomba hozatalának és az értékesítés helyén történő élelmiszer-előállításnak élelmiszer-higiéniai feltételeiről

882/2004/EK rendelet élelmiszerhigiéniairól

274/2006. (XII. 23.) Kormányrendelet Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal létrehozásáról és működéséről 14. § (1) n) pontja szerint az élelmiszerlánc felügyeleti szerv

29/2003.(V. 20.) ESZCSM rendelet a helyettes szülők, a nevelőszülők, a családi napközit működtetők képzésének szakmai és vizsgakövetelményeiről, valamint az örökbefogadás előtti tanácsadás és felkészítő tanfolyamról

67/2007.(VII. 10.) GM-EüM-FVM-SZMM együttes rendelete tartalmazza korcsoportos bontásban a napi tápanyag- és energia-beviteli ajánlásokat

A döntéshez szükséges szakmai javaslatok áttekintése

Ellátási formák	Település nagysága					Főbb indikátorok a településen				Megjegyzés
	Főváros / megyeszékhely	Város 10 ezer lakos felett	Város / falu 5-10 ezer lakos között	Település 2-5 ezer lakos között	Falu 2 ezer lakos alatt	Igénylő, 0-3 éves korosztály létszáma	Szegénység	Kulturális hátrányok	A család / a korai évek problémái	
Bölcsődei ellátás + szolgáltatások	+	+	+	+		Évente 10-20 vagy több gyermek	+	+	+	1997.évi XXXI. Gyvt. 42 § 15/1998.(IV.30) NM. rend.
Családi Napközi + szolgáltatások	+	+	+	+	+	Évente 5-7 gyermek		+	+	1997.évi Gyvt.43. § 15/1998.évi NM rend. 46/47 §
Óvodába integrált bölcsődei csoport				+	+	Évente 10-12 gyermek	+	+	+	15/1998 (IV.30) NM.r. 35 §
Egységes óvoda-bölcsőde					+	Évente 4-5 kisgyermek	+	+	+	1993.évi LXXIX közokt trv 11/ 1994.(VI.8.) MKM r.
Óvodába felvett kisgyermek					+	Évente 2-3 kisgyermek				„
Házi gyermek-felügyelet	+	+	+	+	+	20 hetes -14 éves kor			+	1997.éviXXXI. Törv. 15/1998 (IV.30.) NM.rend. 15/1998.(IV.30.) NM.r.
Szolgáltatások										
Időszakos gyermek felügyelet	+	+	+	+	+	Főként iskolás kor előtti gyermekek				„
Baba-mama klub	+	+	+	+	+	Gyes-Gyed ideje alatt			+	„
Játszóház	+	+	+	+	+	6 éves korig	+	+	+	„

Finanszírozás

A feladat gazdája minden ellátási formánál a jelen helyzettől eltérően a többcélú kistérségi társulás, mely felelős azért, hogy a kistérség valamennyi településén elérhetőek legyen az ott élő családok segítését szolgáló ellátások. Ezek a napközbeni ellátási szolgáltatások a kistérségi központtól szakmai és adminisztratív segítséget kapnak ahhoz, hogy a gyermekek helyben juthassanak a szükségleteiknek megfelelő gondoskodáshoz

Ellátási formák	A működés finanszírozása	Javaslat a finanszírozáshoz	Megjegyzés
Bölcsődei alapellátás	- Állami normatíva - Önkormányzati hozzájárulás - Szülők hozzájárulása (étkezés)	- Szülői hozzájárulás az ellátás költségeihez (figyelembe véve a szülők, család anyagi helyzetét, terhelhetőségét) - Munkáltatói támogatás (pl. utalvány) a szülők gyermekük ellátásával kapcsolatos kiadásaira. - Az óvodáztatási támogatáshoz hasonlóan érdekeltté tenni a veszélyeztetett, nehéz helyzetben lévő gyermekek szüleit az ellátás igénybevételére (a gyermek érdekében).	Az ellátás működésének finanszírozása a szülői hozzájárulással, több lábon állva biztosíthatná a terhek megosztását. Ezzel a különböző ellátási formák közötti esélyegyenlőséget is.
Vállalt szolgáltatások (gyermekfelügyelet, játszócsoport, klub stb.)	Önkéntes munkával, illetve a szülők, esetleg civilek, egyház támogatásával, vagy pályázati lehetőségek által finanszírozott módon működik.	Pályázati lehetőségek körének ilyen irányú bővítése.	Ezeknek a szolgáltatásoknak egyéni, közösségi szinten óriási prevenciós szerepe van. Szociálisan, testi-lelki egészség, későbbi életminőség és életlehetőség szempontjából egyaránt.
Családi Napközi alapellátás	- Állami normatíva - Szülők hozzájárulása (étkezés és ellátás)	- Az arra rászoruló körében, a szülői hozzájárulás állami szinten való támogatása. - A szülők munkáltató részéről történő támogatása (utal-	Itt már érvényesül a finanszírozás megosztása több szereplő között.

Vállalt szolgáltatások	- Esetenként önkormányzati vagy alapítványi támogatással működnek. A szolgáltatások finanszírozása hasonló, mint a bölcsődében	vány). Pályázati lehetőségeket ilyen szolgáltatásokra kiírni.	A vállalt szolgáltatások nagyságrendje, a szolgáltatás méreteinek megfelelően, szűkebb körű. Előnyei, mint a bölcsődénél.
Családi napközi hálózati működése	A költségvetési tv. 8.sz.normatívája, amelyben a térség ellátója a kistérségi társulás mint fenntartó	A telephelyek működtetésével járó szakmai és módszertani feladatok ellátása többletköltségei jelentős társadalmi haszonnal járnak, mert a hálózat családi napközi gondozási hely a legkisebb településen is kialakítható és elérhetővé teszi a minőségi gyermekellátást, korai fejlesztési feladatok ellátását	A ktg.vetési 8.sz. normatívából az ellátás mérete és komplexitása alapján részesüljenek támogatásban a hálózati feladat ellátásáért a fenntartók Vegyék figyelembe a családi napközi hálózatok jelentőségét a foglalkoztatottság növelésében és a munkaerőpiaci alapból is részesüljenek támogatásban
Óvodába integrált bölcsődei csoport	- Állami normatíva - Önkormányzati támogatás - szülők hozzájárulása (étkezés)	- A szülők hozzájárulása az ellátás működéséhez, figyelembe véve a szülők, a család anyagi helyzetét, terhelhetőségét. - Munkáltatói támogatás, kedvezmény adása a szülőknek a gyermekellátás igénybeviteléhez.	Az ellátás működésének finanszírozása a szülői hozzájárulással, több lábon állva biztosíthatná a terhek megosztását.
Vállalt szolgáltatások	A szolgáltatások finanszí-	Pályázati lehetőségeket ilyen szolgáltatásokra kiírni	A vállalt szolgáltatások nagyságrendje, a szolgáltatás méreteinek

	rozása hasonló, mint a bölcsődében		megfelelően, szűkebb körű. Előnyei, mint a bölcsődénél.
Egységes óvoda-bölcsőde	- Állami normatíva - Önkormányzati támogatás - Szülők hozzájárulása (étkezés)	- A szülők hozzájárulása az ellátás működéséhez, figyelembe véve a szülők, a család anyagi helyzetét, terhelhetőségét. - Munkáltatói támogatás, kedvezmény adása a szülőknek a gyermekellátás igénybevételéhez.	Az ellátás működésének finanszírozása a szülői hozzájárulással, több lábon állva biztosíthatná a terhek megosztását.
Vállalt szolgáltatások	A szolgáltatások finanszírozása hasonló, mint a bölcsődében	Pályázati lehetőségeket ilyen szolgáltatásokra kiírni	A vállalt szolgáltatások nagyságrendje, a szolgáltatás méreteinek megfelelően, szűkebb körű. Előnyei, mint a bölcsődénél.
Óvodában ellátott kisgyermek	- Állami normatíva itt kevesebb, mint amit bölcsődében hasonló korú gyermek után kapnak. - Önkormányzati támogatás - Szülői hozzájárulás (étkezés)	- A szülők hozzájárulása az ellátás működéséhez, figyelembe véve a szülők, a család anyagi helyzetét, terhelhetőségét. - Munkáltatói támogatás, kedvezmény adása a szülőknek a gyermekellátás igénybevételéhez.	Ez az ellátási forma szakmailag a kisgyermekek számára nem a legoptimálisabb.
Házi gyermekfelügyelet	- Fenntartó támogatása (alapítvány, önkormányzat, gyermekjólét stb.) - Szülői hozzájárulás (óradíj)	- Az arra rászorulóknak körében, a szülői hozzájárulás állami szinten való támogatása. - A szülők munkáltató részéről történő támogatása (utalvány).	Az ellátáshoz való hozzáférés esélyét –az erre rászorulóknak számára - financiálisan is segíteni kellene.

Felhasznált irodalom, szakmai anyag

1. A gyermekek napközbeni ellátásnak formái, melyek különböző szolgáltatási szinteken alkalmazhatók a település méretéhez igazodva. 2010. Magyarfalvi Tiborné, Papp Kirsztina, Sebestyén Bianka, Sidlovics Ferenc, Szalai Lászlóné
2. A gyermeknevelés költségei és a társadalmi kompenzáció 2007. TÁRKI kutatási jelentés - Gábos András, Gál Róbert Iván
3. A kisgyermeknevelés és gondozása irányelvei. OECD Oktatási Igazgatósága Magyarországi Országjelentés az OECD "A kisgyermekkorai nevelés és gondozás szakmapolitikájának tematikus vizsgálata" című programjához. Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet B. 2005.
4. A kisgyermekkorai nevelés és gondozás nemzetközi összehasonlításának alapjai 2004. Felsőoktatási Kutatóintézet, Török Balázs
5. A munka és magánélet összeegyeztetését segítő és gátló tényezők Magyarországon, 2007. Fővárosi Esélyegyelőség Módszertani Iroda, Koltai Lucs, Vucskó Bernadett
6. Az 1-3 éves gyermekek napközbeni ellátásának bővítése: költségvetési ráfordítás és várható társadalmi hatások 2009. Budapest Szakpolitikai Elemző Intézet, Blaskó Zsuzsa, Cseres-Gergely Zsombor, Reszkető Petra, Scharle Ágota, Váradi Balázs
7. Az Európai Unió támogatási gyakorlat- tagállami példák a szociális terület fejlesztésére. Szikra Dorottya
8. A szociális terület regionális megközelítésű javaslata 2006.01.06. ICSSZEM Regionális Szociálpolitikai Tervezési és Fejlesztési Hálózat
9. Bölcsőde- óvoda közös intézményként történő működtetése 2009. 02.02.
10. Család, gyermek, családpolitika, társadalom jövője Magyarországon és Európában.

Szociális és Családügyi Minisztérium "Tudományos Napja 2001." tudományon konferenciáján elhangzott előadások. Szoc. és Családügyi Minisztérium B. 2001.

11. Családpolitika más-más szemmel – Eltérő nézőpontok, megközelítések, változó gyakorlatok a hazai és a nemzetközi családpolitikában. Szerkesztők: Surányi Éva, Danis Ildikó, Herczog Mária, Budapest, 2010.
12. Eszterházy Károly Főiskola „Alternatív ellátások” kézirat 2009
Bimbó Zoltánné
13. Észak Magyarországi Regionális Módszertani Bölcsőde szakmai anyaga, a régió kisgyermekellátásának fejlesztési terve, a különböző ellátási formákkal kapcsolatos szakmai vizsgálatok 2006-2010
14. Férőhely-szükséglet meghatározás szempontrendszer a napközbeni gyermekellátási férőhelyek bővítésének szakmai megalapozásához. 2009.11.10. Korintus Mihályné
15. Gyermek napközbeni ellátásának igényei, szükségletei NEFMI részére készített kézirat, Napközbeni kisgyermekellátás Munkacsoport: Acsainé Végvári Katalin, Grosch Mária, Gyuriczáné Botka Emőke, Kovácsné Bárány Ildikó, Dr Mátay Katalin, Dr Révész Piroska, Rózsa Judit, Szarvák Mónika, 2011. április.
16. Gyermek napközbeni ellátásai és egyéb gyermekekre irányuló szolgáltatások tervezése a Téli kistérségben 2010.
Rubeus Egyesület
17. Gyermekünk gondozása, nevelése
Korintus Mihályné / Villányi Györgyné / Mátay Katalin / Badics Tiborné
Magyarországi háttér tanulmány az OECD "A kisgyermekkor nevelés és gondozás szakmapolitikájának tematikus vizsgálata" című programjához.
Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet Bp. 2004.
Bölcsődék Országos Módszertani Intézetet Családi napközi munkacsoportja Családi Napközi módszertani füzetek
BOMI Bp. 1996

18. Háttér indikátorok a napközbeni gyermekellátások férőhely szükségletének meghatározásához Bp. 2010.10.06.
Budapest Szakpolitikai Elemző Intézet - Reszkető Petra és Scharle Ágota
19. Koncepció a gyermekjóléti szolgáltatásoknak. A különböző méretű településekhez igazodó szolgáltatási szintjeinek, a települési szinten történő egyenlő esélyű hozzáférés struktúrájának kialakítására SzMI 2008.05.30.
Gál Antal, Dr. Hüse Lajos, Papp Krisztina, Révész Magda, Salamon Györgyi, Sidlovics Ferenc, Toláczinél Varga Zsuzsa, Tolnainé Falusi Mária, Tóth Ferencné
20. Nők és férfiak a munkaerőpiacon – a Lisszaboni Növekedési és Foglalkoztatási Stratégia céljainak a tükrében 2009. in TÁRKI Szerepváltozások
dr. Frey Mária
21. Szakmai ajánlás a többcélú, egységes óvoda-bölcsőde intézmények bevezetéséhez és működéséhez 2009.04. Szombathelyiné dr. Nyitra Ágnes-
dr. Bakonyi Anna – Kovácsné Bárány Ildikó
22. Zöld könyv a magyar közoktatás megújításáért 2008. MEH, Fazekas Károly, Köllő János, Varga Júlia